

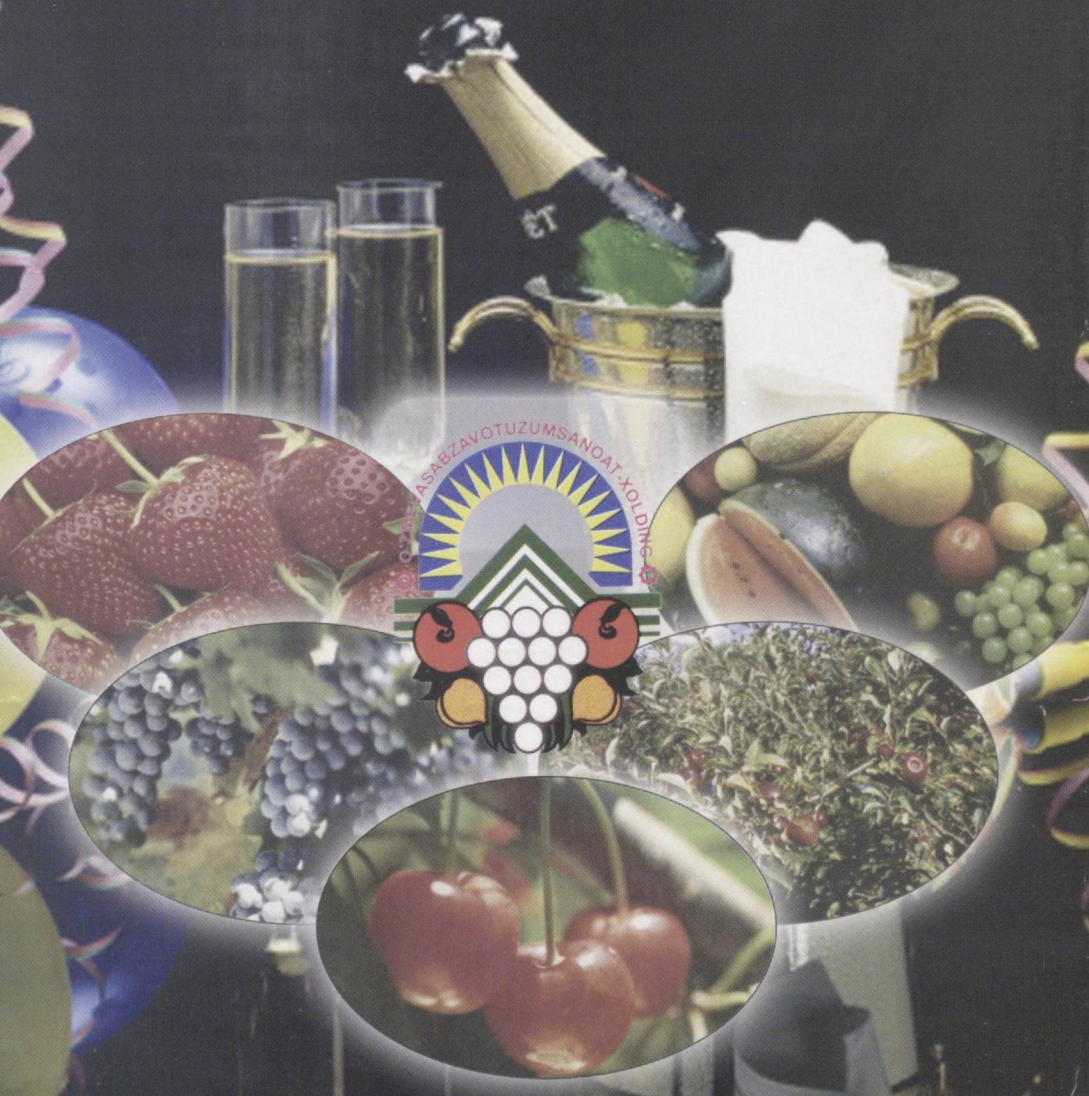
496
2006/6

3023

Guliston
2006/6

“ЎЗВИНОСАНОАТ” ХОЛДИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚИНИ ЯНГИ ЙИЛ БИЛАН ТАБРИКЛАЙДИ!

“Конституция” лотинча сўз бўлиб, луғавий маъноси ўзбекчасига “тузилма” демакдир. Кишилиқ жамияти пайдо бўлибдики, ҳар доим Конституцияга эҳтиёж сезади. Дейлик, мусулмончилиқнинг бош китоби — Куръони Карим. Шариат қонунқоидалари шу муқаддас китоб негизда ишлаб чиқилган.

Нақл қилишларича, Одам алайҳиссаломга ҳам кўкдан китоб тушган экан. Қаранг-

Конституциянинг I моддасида шундай дейилган: “Ўзбекистон — суверен демократик республика. Давлатнинг “Ўзбекистон Республикаси” ва “Ўзбекистон” деган номлари бир маънони англатади”.

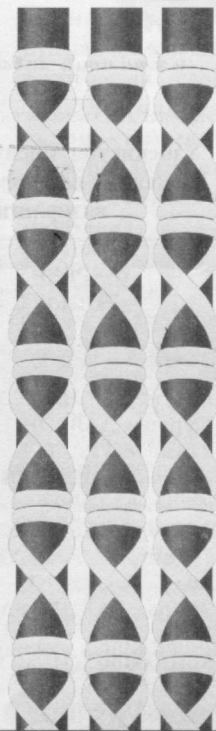
Тарихдан маълумки, ўрта асрларда бу макон Мовароуннаҳр дея номланган. Кейинчалик эса ўша худудда учта давлат — Қўқон хонлиги, Бухоро амирлиги, Хива хонлиги ҳукм юргизади. 1924

АДОЛАТ НИЗОМИ

ки, икки одам ва уларнинг зурриёдлари тузилмасиз яшай билмаган. Бинобарин, бани башар ҳеч қачон конституциядан мосуво тарзда умргузаронлик қила олмайди.

Биз Конституциямизни “Бахтимиз қомуси” дея шарафлаймиз. Мазкур тузилмага ихлосимиз, меҳр-муҳаббатимиз баланд. Аммо ҳар битта моддани астойдил ўқиб, аввал амал қилинган тузилмалардан асосий тафовутни ахтариб билганмизми?

Йилдан эътиборан Ўзбекистон ССР номи амалга кўчади. Давлатимизнинг юқоридаги каби аталиши Асосий Қонунимиз билан чамбарчас боғлиқдир. Бинобарин, Ўзбекистон халқи Конституция муқаддимасида алоҳида таъкидланганидек, энг аввало, инсон ҳуқуқлари ва давлат суверенитетиға содиқдир. Ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий тажрибаларига таянади. Демократик ва ижтимоий адолатга садоқатини намоён қилади. Халқа-

ижтимоий-сиёсий, илмий-бадний, маданий-матрифий, безакли журнал

Журнал 1925 йилдан чиқа бошлаган

**Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт ишлари
вазирлиги**

Бош муҳаррир

Азиз СУЮН

Таҳрир ҳайъати:

Бахтиёр ГАНЖАМУРОД
Хуриш ДАВРОН
Ўткир ЖЎРАЕВ
Жалолбек ЙЎЛДОШБЕКОВ
(бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари)

Абдусалом КЎЧИМОВ
Гулистон МАТЕҚУБОВА
Абдулла ОРИПОВ
Зумрад ВАҲОБОВА

(масъул котиб)

Комилжон ҚИЁМОВ

(бош муҳаррир ўринбосари)

Раҳмон ҚЎЧҚОР
Азамат ҲАЙДАРОВ

Бўлим муҳаррирлари:

Абдурауф РАҲИМҚҮЛОВ
Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

Фотомуҳбир

Шавкат ҚАҲҚОРОВ

Саҳифалаш ва дизайн

Нодирбек АҲМЕДОВ

Навбатчи муҳаррир

Б.РЎЗИМУҲАММАД

Ушбу сонда:

Фозил ТИЛОВАТОВ

*Ўғил — матаққат,
йўлсозлик — еваб*

Ҳамидулла АКБАРОВ

*Кино-телережиссура:
табиати ва таркиби*

Содиқжон ЗОКИРОВ

Ҳуқуқий давлат сари

Матлакат НОРМУРДОВА

Ёетик ёетидаги нъл

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

Динг орқали ичкарига

Асрор МЎМИН

Қайдасан, йиш на бет ётим?

Guliston
2006/6

Босишга 26.12.2006 йилда топширилди.
Офсет қоғози. Бичими: 60x84 1/8. Ҳажми 6,0.

Бююртма № 2

Таҳририят манзили: Тошкент — 700029, Буюк Турон
кўчаси, 41 уй. Телефонлар: Қабулхона: 136-56-01.

Бош муҳаррир ўринбосари: 136-78-90.

Масъул котиб: 133-07-94. Факс: 133-08-57.

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси босмахонасида чоп этилади.

Манзил: Тошкент шаҳри, Х.Сулаймонова кўчаси, 33-уй.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида
091 — рақам билан рўйхатга олинган

Муқоваларимизда:

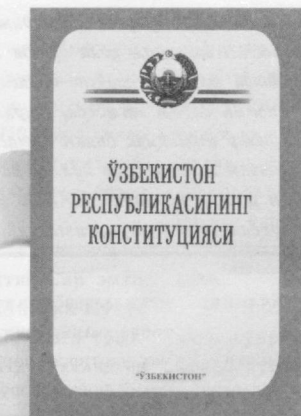
1-бет: Мен — Ўзбекистон фуқаросиман; **1-бет:** Суннатилла Сулаймоновнинг
пазандалик санъатидан намуналар; **4-бет:** Хонанда Раъно Ўразбоева.

ро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоидалари устунлигини тан олади. Пировард мақсад эса республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлашга интилиш ҳисобланади. Яна фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувлиги алоҳида урғуланган.

Конституциянинг устувор мазмунидан бири — инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этиш. Мо-домики, дастуриламалнинг ҳар битта моддасига астойдил риоя қилинар экан, барча фуқаролар ҳаёт нашида-сини сурган ҳолда ўз олдиларига қўйган вазифаларни бажаришда зулмга рўбарў келмайдилар. Конституция замирида зулмга қаршилик ғоялари ётибди.

22-моддада шундай дейилади: “Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида ҳам, унинг ташқарисида ҳам ўз фуқароларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларга ҳомийлик кўрсатишни кафолатлайди”. Бу эса давлат ўз фуқароларини доимий тарзда паноҳига олганини билдиради.

“Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик

ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди”. (31-модда)

Маълумки, собиқ шўролар даврида виждон эркинлиги қоидалари муттасил равишда бузиб келинган. Диндорлар таъқиб остига олинган ва баъзи вақтларда жисмонан йўқ қилинган. Виждон эркинлигининг бу тариқа кафолатланиши ўзбек давлатчилиги йилномасига зарҳал ҳарфлар ила битиб қўйиладиган бекиёс ҳодисадир.

Конституция олдида ирқи, ижтимоий келиб чиқиши, мавқеидан қатъий назар барча баб-баравардир. Ўзбошимчалик билан Конституцияга хилоф равишда иш тутиш тақиқланган. Акс ҳолда давлатнинг халқаро миқёсда обрўси тушади.

“Моҳият” газетасининг 2006 йил 20 январ сонида

“Конституцияни Бушдан ҳимоялаш вақти келди” сарлавҳали мақола эълон қилинди. “Горнинг айтишича, — дейилади мақолада, — ҳозирги Америкада демократия, эркинлик ва тенглик

тамойиллари катта хавф остида қолган”. «Буш томонидан маъқулланган фуқаролар ортидан кузатув ўрнатиш дастури давлатимиз қурилишининг асосий қоидаларига хилофдир”, — дейди Гор.

Дарҳақиқат, АҚШнинг собиқ вице-президенти Албер Гор эътирофлари ҳар бир соғлом фикрли кишини ташвишга солади. Негаки, энг демократик мамлакат дея жар солинаётган АҚШда бундай хатти-ҳаракатлар содир бўлиши конституция ҳамиша муҳофазага муҳтож эканига далилдир. Хайриятки, бизда ундаймас. Бизнинг мамлакатда Асосий Қонуннинг ҳамма моддаларига бирдай амал этилади.

Дастуриламал, деймиз. Бахт қомуси, деймиз. Асосий Қонун қабул этилган кунни байрам қиламиз. Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, Конституциямиз — Адолат Низоми. Ўша Низом ҳимоясида ҳар бир фуқаро фаровон яшайди, ўз орзу-истакларини рўёбга чиқаради.

Мамлакатимизда яхлит темир йўл тизимини вужудга келтириш, қўшни давлатлар ҳудудидан ўтувчи темир йўл масофаларига муتمеликдан батамом холи бўлиш яқин келажақда қўлга киритилажақ улкан ютуғимиз бўлади. Айни пайтда мана шу мақсад йўлида Тоғтеузлар-Бойсун-Қумқўрғон йўналишида улкан бунёдкорлик ишлари қизғин давом этмоқда. Қурилиш жараёнлари қўннинг наза-рида экани, марра эгалланажақ кунни қўнлар интиқлик билан кутаётгани сир эмас. Шу боис кўн сайин зарар марраси сари илгариллаб бораётгани янги темир йўллار ва уларнинг бунёдкорлари ҳақида ёзишга эҳтиёж бор. Қўйида "Ўзбекистон темир йўллари" ДАМК йўл хўжалиги бошқармаси бош-лиғи Азимбой Қурбонов билан қилган суҳбатни эътиборингизга қамола этамиз.

— Айтинг-чи, барпо этилаётган йўлнинг аҳамияти нимада?

— Республикаимизнинг икки жанубий вилояти — Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларини боғловчи Тоғтеузлар-Бойсун-Қумқўрғон темир йўл қурилишидан кўрт равнақи, эл фаровонлиғи учун муҳим аҳамиятга молик бир қатор мақсадлар кўзланган. Жумладан, у мамлакатимизда яхлит темир йўл тизимини вужудга келтиришнинг муҳим бир тармоғи сифатида Туркма-нистон ҳудудидан ўтадиган темир йўл масофаларига булган заруратдан фориғ этади. Бундан ташқари, йўл масофа жиҳатидан 185 км.га қисқаради. Умумий узунлиғи 223 км. булган бу йўл тўла қувватда фа-олият кўрсата бошлагач, ҳар йили давлатга 65-70 ми-лион АҚШ доллари миқдорига иқтисодий самара бера бошлайди. Яъни мазкур йўл Деҳқонобод ва Бойсун тоғларидаги мавжуд қазилма бойлиқларидан омиakorлик билан фойдаланиш имконини яратади. Зотан, Деҳқонобод бекиёс калий тузи захирасига эта. Агар темир йўл туфайли бу ҳудудда қурилиши

мўлжалланаётган қайта ишлаш корхонасида 250 минг тонна калий тузи тайёрланишини ва 100 минг тонна маҳсулотни экспорт қилиш эвазига олинадиган иқти-содий фойдани, шунингдек, шу пайтгача мамлакати-мизга валюта эвазига олиб келинаётган бу маҳсулот учун сарф бўладиган маблағнинг тежамини ҳисоб-китоб қилсак, янги йўлнинг истиқбол имкониятлари нечоғли улкан эканини англаш мумкин.

Шунинг баробарида янги йўл Деҳқонобод ва Бой-сун тоғларида мавжуд нефт, газ, кўмир, туз ва бош-қа хомашёлардан халқ хўжалиғида кенг фойдала-ниш учун йўл очади.

Яна бир аҳамиятга жиҳати мазкур йўл мамлака-тимизни жаҳонга олиб чиқадиған трансвагон йўлагининг муҳим бир қисми сифатида ҳам бекиёс аҳамият касб этади. Марказдан йироқда, тоғлар бағрида яшаб келаётган аҳолини иш билан таъминлаш, ижтимоий фойдали меҳнатга жалб этиш имкони яратилади. Биргина шу темир йўл масофаларида барпо этилади-ған янги иш ўринларида мингдан ортиқроқ одамлар

ишлай бошлайдилар.

Қисқача қилиб айтганда, янги йўлнинг имкониятлари ва манфаатли жиҳатларини айтиб, адо қилиб бўлмайди. Бизнинг гуруру ва ифтихоримиз бўлган яна бир жиҳат бор: умумий қиймати 450 млн. доллар бўлган бу иншоот асосан компаниямизнинг ўз маблағи, ўз техникаси ва ишчи-йўлсозлари кучи билан бунёд этиляпти.

— Шунча маблағ, куч-қувват сарфи эвазига йўлнинг сифати қандай бўлаяпти? Сир эмаски, Навоий-Султон Увайистон-Мискин-Нукус йўналишидаги янги йўл қурилиб, ишга туширилгач, бир қатор муаммоларга дуч келинган эди.

— Бу бор гап. Сиз айтган муаммоларни айнан темирйўлчилар бартараф этишга масъул бўлганларини ҳам эслаш жоиз. Унда йўлни компаниямизга алоқаси бўлмаган қурилиш ташкилотлари барпо этганини ҳам ёддан чиқармаслик лозим. Ўша йўналишдаги мавжуд камчилик ва нуқсонларни айнан бизнинг йўлсозларимиз бир йил мобайнида қайта қўлдан ўтказган эдилар. Аввалги қурилиш жараёнида кимлардир “Биздан кетгунча этасига етгунча” қабилида иш қилган бўлса, айтилишида бундай кайфият йўқ. Чунки қурувчи ҳам, эртага бу йўллардан юривчи ҳам ўзимиз, яъни темирйўлчилар. Йўлнинг сифати доимий эътибордаги масала. Компаниямиз раисининг ўзи шахсан ойда икки марта янги йўлга келиб, масофаларни қадам-бақадам кўздан кечиради. Қурилиб, ишга туширилган Дарбандгача бўлган масофаларда ишчи поездларининг узлуксиз ҳаракати ҳам йўлнинг сифатига берилган амалий баҳо деса бўлади.

— Маълумки, йўл қурилиши режага кўра келаси йили якунланиши лозим. Галаба манзилга ўз вақтида етиб бориш эса бугун ойлик, квартал, қолаверса, йиллик режаларнинг ўз вақтида бажарилиши билан белгиланади, шундай эмасми?

— Рақамлар йўлнинг сифатини билдирмаса ҳам унинг суръатини англатади. Жорий йилда 85 млн. сўмлик компания маблағини ўзлаштириш кўзда тутилган бўлиб, 1 октябрь ҳолатида 73 906 097 сўмлик иш бажарилди. Бу эса йил охирига қадар режани

сўзсиз уддалишимизга шубҳа уйғотмайди. Қолаверса, яратилган шароит, ишчи мутахассисларга кўрсатилаётган ғамхўрлик эвазига йўлсозлар сидқидилдан меҳнат қилиб, йиллик режани ошири билан бажаришга аҳд қилганлар. Мен шу уринда Абдухалиқ Холиқов, Эркин Уматов, Эркин Хайриев, Тоҳир Равшанов сингари уста йўлсозлар раҳбарлик қилаётган йўл қуришга ихтисослашган корхоналар жамоасининг меҳнатларини алоҳида тилга олиб ўтган бўлар эдим.

— Янги йўл турли узун-қисқа масофалардаги кўприклар билан боғланаётгани, темир йўлда кўприксозлик маҳорати шаклланаётгани ҳам таҳсинга сазовор ишлардан бири сифатида эътиборга молик.

— Тўғри, кўприксозлик соҳасида ҳам режадаги ишлар маромида бажариб келинмоқда. Айни пайтда Чашмаиҳофизон-Оқработ (19,5 км), Оқработ-Оқназар (16 км), Оқназар-Шўрб (9,8 км) ва Шўрб-Дарбанд (8,2 км) масофаларидаги 12 та пикетда кўприкларнинг таянч асослари барпо этилмоқда. Шунингдек, 40 та темир-бетон кўприк конструкциясидан 28 таси (шулардан 2 таси қайта конструкция қилинди) қуриб фойдаланишга топширилди. Ўрнатилиши керак бўлган темир-бетон трубаларининг 404 таси тикланди. Бу йил лойиҳага кўра барпо этилиши лозим бўлган 11 та кўприкнинг 10 таси қуриб битказилди.

— Бевожита жараёнлар иштирокчиси сифатида ортада узалаётган темир йўл масофаларига боққанингизда ҳаёлингиздан нималар кечади?

— Машаққатларга бой меҳнат дамлари кўз ўнгимга келади. Ошиб утилиши осон кечмаган довлонлар, қийинчиликларни эслайман. Азамат йўлсозларимизнинг фидокорлигию компания раҳбариятининг доимий ғамхўрлиги туфайли зафар қучган онлар ёдга тушади. Сўнг, эртага бу йўллар миллионлаб одамларга қанчалик шодлик, ризқу насиба улашиши ҳақида ўйлайман. Шунда кексаларимиз айтиб кетган “Йўл — машаққат, йўлсозлик — савоб” деган гап нечоғли ҳақлигига яна бир қарра имон келтираман.

Ғофил ТИЛОВАТОВ
суҳбатлашди

КИНО-ТЕЛЕ РЕЖИССУРА:

МАЪНАТИ ВА ТАРҚИБИ

Ёзувчи ва актёр, мусаввир ҳамда бастакор, ҳайкалтарош, хонанда, раққоса каби санъаткорлар фаолиятига қадимдан таъриф берилиб келинади. Уларнинг бири учун ёзилган сўз, иккинчисига айтилган сўз ҳамда жисмоний ҳаракат зарур бўлса, учинчисига овоз ҳамда унинг кўз илғамас шаклини топиш, такт, маром тушунчаларига амал қилган ҳолда лирик-драматургик кучга эга бўлган куйни ижод этиш билан боғлиқ бўлади. Яна бири ҳаёт лавҳаларидан илҳом олиб, лекин бадий тасаввурига эрк бериб, кўркем манзара, психологик портрет бунёд этади, кўнгли илҳамдек назик онанинг меҳрини, садоқатини тоғ жинсидан ясалган монументал асарда ифодалайди. Бу каби ижод маҳсулини яратадиганларгина эмас, уни ўз истеъдодлари, бадий эҳтиёжларидан келиб чиқиб сахнада, камера ёнида, томоша маканларида намойиш этадиганлар ҳам ижод завқини, машаққатини биладилар. Шу каби таъриф ва тавсифнинг қайси бирини режиссурага нисбатан қўллаш мумкин?

Саволимиз кимдadir таажжуб уйғотар. Режиссура театр, кино, радио, телевидение, кенг майдонларда қўйиладиган томошалар билан боғлиқ экан, унинг хусусиятлари, қонуниятлари ҳам ўзгача. Бинобарин, унга қўйиладиган талаблар ҳам ўзига хос. Шундаймикан? Замонавий режиссура ўнсурлари қадимда ҳам бўлмаганмикан? Унинг қонун-қоидаларини ифода этишда халқ театри, кўғирчоқ театри, хореографиянинг қадимги кўринишлари ва рақс яратилиши тафсилотлари, ниҳоят дирижёрлик фаолиятини ҳам назарда тутиш зарур эмасми? Бу каби саволлар кун тартибига қўйилиши табиий ҳол бўлиб қолди. Зеро, интернет даври бошланганида муҳим воқеа руи берди: электрон тармоқ матн, узлуксиз ахборот бериш (бу эса эстетик таъсир кучига ҳам эга эканлигини структуралистлар биринчилар ҳатари айтганлар), шу билан бирга, виртуал кутубхонасига ва унинг сон-саноксиз "аъзоларига" эга бўлган интернетнинг ўзи ТВ дан урганиши, баъзан ургатиши кузга ташлан-

ди. Бу ўринда электрон тармоқ матн муаллифи айна бир вақтда режиссёр сифатида ҳам озми-кўпми фаолият кўрсатишини ёдда сақласак ижоднинг бу соҳаси истиқболи электрон техника ҳамда унинг эстетик имкониятлари билан боғлиқ бўлишини аниқ тасаввур этамиз.

Кинорежиссура, видеофилм режиссураси, монтажнинг эстетик масалаларни бажаришдаги хизмати — бу мавзуларни ёритиш жараёнида биз, аввало, экран асарларига мурожаат этамиз. Шу билан бирга уларнинг ўзига хослигини, мураккаблигини, синтетик табияти туфайли ёндош санъатларга азалдан мурожаат этиб келган кино ва телевидениенинг "илдизлари" нималарга улангани ва кўп тармоқли, сон-саноксиз шох-шаббали, осмону фалакка буй чўзган, салобати, гўзаллиги йла барчанинг меҳрини қозongan "дарахтга" ер қазидан олган шарбатни етказиб беришини кузатиб барамиз. Бинобарин, бадий вазифалари ҳамда уларни ифода этиш йўллари, жисмоний ҳаракат ва ҳис-туйғуларни намойиш этиш жабҳаларида режиссёр фаолиятини эслатадиган ижод соҳаларига мурожаат этамиз.

Айтайлик, дирижёрнинг жўшқин фаолияти, ҳис-ҳаяжони, теран ўйларини мусиқа кўмагида тингловчига етказмоқчи бўлган композиторнинг бадий концепциясидан келиб чиқиб, турли чол-ғу асбобларидан ташкил топган оркестрга раҳбарлик қилиши режиссёр фаолиятига ўхшаш эмасми? Драма-тург битган сценарийни экранга олиб чиқиш учун ҳам катта ижодий, техник гуруҳ имкониятларидан фойдаланадилар. Чунончи, оператор ва рассом, актёр ва овоз оператори... Дирижёр ва режиссёрнинг қуроли қалам ёки мўйкалам эмас. Тирик одам. Аниқроғи, бир мақсад йўлида бирлашган, ўз санъатларини, билим ва тажрибаларини ягона мақсадга — бир бутун, яхлит асар яратишга қарата олган фикрдош ижодкорларнинг уюшқоқ гуруҳи. Опера ва симфоник асар, кино ва ТВ маҳсулоти пайдо бўлиши асосий шартларидан бири бу. Бу талабни скрипка ва габой, виолончел ва кларнет, бошқа чол-ғу усталарининг маҳоратини бир мақсадга қаратишга қодир бўлган дирижёр, ижрочи меҳнатини, тасвир устасини, монтажчининг техник ва эстетик имкониятларини мураккаб бадий тўқима — кино ёки телефилм яратишга қодир бўлган ижодкор шахс — режиссёр бажариши талаб этилади. Уларнинг ижодида муштарак нуқталар бўлса-да, тафовут ҳам

кўзга ташланиб туради.

Аҳамият беринг, чолғу ансамблининг ижросини қадимда клавишна ёки орган чалаётган созанда бошқариб борган. У чап қўли билан аккорд бериб турар, ўнг қўли билан эса оркестрга раҳбарлик қиларди. Оркестрни кейинчалик биринчи скрипкачи бошқариб борди. Ҳозир ҳам айрим ансамбллар фаолиятида скрипкачининг шундай хизматини кўришингиз мумкин. Қиёс қилинг: дастлабки филмларнинг режиссёри бўлмаган. Тасмага тасвир қандай туширилган бўлса, лабораторияда қайта ишланиб бўлгач, шу таразда кўрсатилaverган. Лекин тезда кадрларни тартибга солиш, уларнинг бирини иккинчисига улашда асар мазмунидан келиб чиқиш зарурияти сезилган. Парижда ака-ука Люмерлар, Туркистан

да Худойберган Девонов шундай йўл тутат бошлаганларки, бу ҳолни кинорежиссуранинг илк қадамлари сифатида баҳолаш мумкин. Францияда суратга олинган биринчи жажжи филмда (уни “синематограф”, кейин эса “филма” деб аташган) бекатга секин-аста поезднинг яқинлашиб келиши, тўхташи, йўловчилар вагонлардан чиқиб, Париж вокзали бўйлаб кета бошлаши кўрсатилган. Ҳозирги атамалар, тушунчалар билан уни таърифлайдиган бўлсак, бу соддагина “киносюжет”ни уч монтаж жумласида муаллиф-режиссёр-оператор-монтажёр хизматини ўтаган Люмерлар бажарганлар. Улар камераларини ўрнатишларида, табиий нур манбаларидан фойдаланишни кўзлаб иш тутишларида, узлуксиз суратга олиш жараёнида пайдо бўлган кадрлар (ўша дамда “ҳаракатдаги фотосуратлар” дейилган) табиий равишда бир-бири билан уланишини (уни кейинчалик “монтаж” деб атадилар) назарда тутиб иш кўрганлар. Илк кўрик кунлари ихтирочилар қўллаган ихчам

композиция, суратга олиш объекти, ҳаракатни, динамикани таъкидлаши лозим бўлган ҳаракатдаги паровоз вагонлари, гавжум перрон серташвиш йўловчи ва кузатувчилар билан бирга умумий планда тасмага муҳрланган. Режиссура такомиллашган сари кинематографик кўриш, сўнгра эшитиш қобилияти ҳам ривож топа борган. Бу дамга келиб режиссёр ўзининг экспликациясида Луи ва Огюст Люмерлар танлаган сюжетни ўзгача ифода этган бўлар, объект танлашда бир эмас, бир неча камера билан суратга олишни назарда тутиб, нур манбаларини ўрнатар, монтаж жумлаларининг қисқа бўлишини, кадрларнинг йириклиги ўзгариб боришини таъминлар — шу йўл ёрдамида поезд келиши ҳақида ахборот бериш билан чекланмасдан лаҳзанинг “олий мақсадини” ҳам томошабинга етказар эди. Француз олимлари бундай мақсадни

олдиларига қўймаганлар. Ишончимиз комилки, уларни илк томошабиннинг суратга олинган сюжетга, яъни поезд келиши тафсилотларига эмас, техник ихтирога — синематографга, “ҳаракатдаги фотосуратга” бўладиган муносабат қизиқтирган. Дастлабки кино сеанслари эса, дарҳақиқат, воқеаларга бой бўлган. Улардан бирини эслайлик, таранг тортилган оқ чодирда пишқириб келаётган паровозни кўрган париждиклар аввал ҳайратга келганлар: бир дам кузатиб ҳам турганлар. Поезд эса узоқдан улар томон келаверган. Яқинлашиб қолганида эса оқ чодир — экран қаршисида турган, ўтирганлар паровоз филдираклари тагидан қолишдан кўрқиб, ҳар томонга қочиб кетишган.

Ака-ука Люмерларнинг биринчи киносюжети ҳақидаги мулоҳазамизни қуйидаги хулосалар билан якунлаймиз. Ихтирочилар лирик эмас, фи-

КЕНГУРУНИНГ МАЪНОСИ НИМА?

Нил дарёсидаги тимсоҳлар туйрайли ҳар йили 1000 дан ортиқ инсон ҳалок бўлади.

Энг узоқ вақт сувсиз яшай оладиган жонзот каламушдир.

Ўз галасига ўлжанинг 90 фоизини ургочи шерлар келтиради.

Бегемотлар сув остида дунёга келади

Шимпанзелар ўзини кўзгуда таний оладиган ягона ҳайвон ҳисобланади.

Тимсоҳлар офир тошларни ютиб юборишади. Нега дейсизми? Сув остига чуқурроқ шўнғиш учун.

Кенгуру ҳақида биламиз. Лекин бу сўзнинг маъносини-чи?

Австралияга келган европаликлар маҳаллий қабилалардан сакраб юрувчи ғалати ҳайвоннинг номини сўрашганида, улар “кенгуру” дея жавоб беришган. Бу эса “тушунмаймиз” деган маънони берад экан.

Африканинг баъзи қабилалари тилида “орангутан” сўзи “жунглидан келган одам” деган маънони билдиради.

Жирафанинг туйилган захоти ҳаётдан оладиган илк таассуроти — 2 метр баландликдан ерга боши билан қулаш.

Африка туяқушининг

15 сантиметрлик тухуми 1,8 кг. келади.

Ургочи филлар туйилган “чақалоги”ни 2 йил кўтириб юради, кейин эса яна икки йил ўз сути билан боқади.

Мушукнинг бош суяги фақат тела ва пастга ҳаракатланади. Итларнинг бош суяги эса тўрт тарафга ҳаракатлана олади.

Кўршапалак — уча оладиган ягона сут эмизувчи.

Туяқушнинг тухумини қайнатиб пишириш учун 4 соат вақт керак бўлади.

Денгиз юлдузи ошқозонини ташқарига чиқара олади.

зиклар бўлган. Улар режиссура ҳақида бош қотирмаган. Лекин ҳаракатдаги тасвирни тасмага муҳрлаш, сўнгра уни реактивлар ила қайта ишлаш, лаборатория шароитида кўриқдан ўтказиш, ниҳоят намойиш этиш давларида кинорежиссурада кейинчилик такомиллашган техник ва маълум даражада ижодий йўллардан интуитив бир тарзда фойдаланган. Биз экрандаги яхлит композицияни (сюжет) ва кадрларнинг композициясини (бекат, поезд, йўловчилар) ҳамда монтаж жўмлалари олдиндан ўйлаб қўйилганини, воқеанинг кулминацион нуқтадан бошланиб (узок кутилган поезд илдам кадрга кириб келиши) сўнгра сюжетнинг ечими (йўловчилар тарқалиши) томошобинга ҳавола қилинишини назарда тутаяпмиз. Бу ҳол, бу кўринишлар, панорама ҳамда кадрларнинг ўзаро улаиши йиллар ўтиб режиссёр сценарийсида ўзининг ифодасини топ-

ди. Демак, кинонинг биринчи асарларидаёқ режиссёрнинг ҳам ижодий, ҳам ташкилий фаолиятига, техниканинг бошқарилишига катта эҳтиёж сезилди. Ана шу эҳтиёжнинг перманентлиги, яъни доимийлиги режиссуранинг бадиий, техник бисоти муттасил бойиб, имкониятлари ортиб боришига олиб келди. Бу хазинадан, бу ранг-баранг воситалардан ҳар ким ҳам фойдалана олмади. Зеро, ижоднинг бу соҳаси ижодкордан (истеъдодли шахсдан ҳам!) махсус тайёргарликни талаб қилди, режиссуранинг назарияси, тарихи, имкониятлари ҳамда чегараларини ўрганишни тақозо этди.

Ҳамидулла АҚБАРОВ,
профессор

ТУРФА ОЛАМ

Монако миллий оркестри мазкур давлатнинг армиясидан каттароқ.

1983 йил давомида бирорта ҳам одам туғилмаган давлат Ватикандир.

Дунёдаги энг узун осма кўприк бўлиш Акаси-Кайкё (Япония) тросслари бир-бирига уланса, Ер шарини етти марта айлантириб чиқиш мумкин.

Нил дарёси икки марта – IX ва XI асрларда музлаган.

Эскимослар тилида биргина „қор“ни ифодалаш учун 20 дан ортиқ сўз бор.

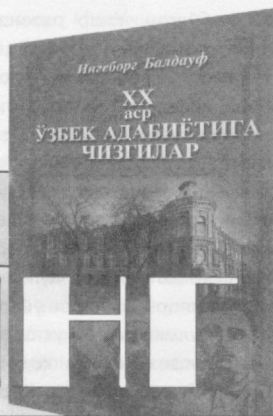
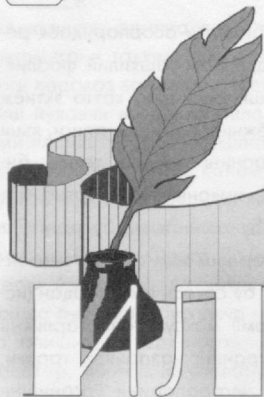
Италиядаги „Барби“ кўғирчоқларининг сони Канададаги туб канадаликлар сонидан кўпроқ.

Тинч океанидаги Мариана ботиғига Эверест чўққиси бемалол «сиғади».

Абхазия абхазча „апсни“ сўзидан келиб чиққан бўлиб, ўзбек тилида „қалб улқаси“ деган маънони билдиради.

Феруза ЭРКИНОВА
тайёрлади

Германиядаги туркийшунос олимлар бошлаган анъанаарнинг давомчилари, немис шарқшунос олимларининг ворислари сафида бугунги кунда самарали меҳнат қилаётган профессор Ингеборг Бадауф ҳам бор.

Вена университетидagi араб, турк тили ва Исромиами бўйича бошланғич таълим чоғидаёқ бу зийрак қизининг бутун бораинини туркий оламга бўлган қизиқиш қамраб олади. Таалаблик йиллари Афғонистонда илмий-ижодий сафарда бўлиб, "Афғонистон ўзбеклари хаақ қўшиқлари" мавзuida материала ййади. Айни шу даврда ўзбек тилини чуқур ўрганади. Бу сафар натижасида унинг "Афғонистон ўзбеклари хаақ қўшиқлари" номаи икки жилдаи китоби дунёга келади. Ва шу мавзуда номзодлик диссертациясини ҳимоя қйлади. Кейинроқ "Туркий хаақлар топишмоқлари" мавзuida илмий иш олиб боради. 1991-93 йиллар олима учун, айниқса, сермахсуа бўйди. Шу йилларда у "Совет турклаари ва муаммалари Русиясида ёзувнинг ўзгариши ва ёзув

ислоҳоти (1850-1937): сиёсий-маданий, тарихий-ғойий тараққийтнинг симптоми" мавзuida докторлик диссертациясини ҳимоя қйлади.

Ингеборг Бадауф 1993 йилда навбатдаги илмий ишга материала ййиш учун Хоразм воҳасида сафарда бўлади, бу ерда хоразмлик хаақалар, бахшилар, ёзувчи-шoirлар, Урганч дорилфунуни домлаалари билан учрашади, эски қўлаёмааларни ййади, муборак қадамжоларни зйёрат қйлади.

Ингеборгхонимининг илмий-ижодий фаолияти серқирра. У бадийи таржима бобида ҳам ўзини сынаб кўрган. Чунончи, Абдурауф Фитратининг «Шайтонининг тангрига исёни», Утқун Назаровнинг «Чаён ййли», Шукруллонинг «Кафансиз кўмилганлар» каби асарларини, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Баҳром Ғўзимухаммадининг бир қатор шеърларини немис тилига таржима қйган.

Қўйида Ингеборг Бадауф хонимининг илмий-ижодий тадқиқотларидан бирини эътиборингизга ҳавола этамиз.

ТАВФИҚ ФИКРАТ ВА ЧЎЛПОН

Лирик шoir сифатида Чўлпон Тавфиқ Фикратдан ижодий таъспрлангани тўғрисида кўп бора ёзилган, илмий фаразлар билдирилган, бироқ менимча, ҳали ҳеч ким бу масалани асослаб, тўла ёритганича йўқ. Мен Чўлпоннинг Фикрат ижодиётини мукаммал билгани, ҳатто унга шеърий жавоб ҳам қайтарганига аниқ бир мисол келтирмоқчиман. 1924 йилнинг октябрида Туркстонининг «Инқилоб» ойнамасида Чўлпон ўзининг «Дамлар» («Созерпание») сарлавҳали шеърини нашр эттирган:

Дам бўлурки, қалбим тонгининг тамоли
Қаршисида қалтираган япроқдек

Аста-секин титраб кетар... мен ҳам
Жим қоламан унга қулоқ солгани
Бутун эсим, сезгим билан толгани...

Баъзан хаёл этагини тутқизмас,
Ёт ерларда ўз бошича йўқ бўлар.
Шунда эс ҳам қалб тилига тупунмас,
Боши қотар, қўшоланур, тунгланур.
Шунда бирдан ғайбдан товуш: «Эй шoir,
Қуруқ қолдинг саодатли дамдан!» дер,
«дамдан!» дер...

Унча катта бўлмаган бу шеърда Чўлпон учун ўзгача аҳамият касб этувчи баъзи оҳанг товлянишларини кўраимиз. «Япроқ» сўзини кўп бора шoirнинг ўзи (беvosита "Сўхбат"да, 1925) ёки маслакдош биродарларининг тимсоли сифатида ("Куз" 1921, қўлликдаги, асоратдаги Шарқ жамоли кузги япроқ-

лардек сарғаймоқда, “Мен қочмадим”, 1921) ишлатади. Шоир барглари сўлмаган дарахт каби ёру биродарлари ёнида юпанади, бу нарса ҳали бузилмаган, тинч, завқ-шавққа тўла бахтли ўлка манзараси фониди ҳам аниқ намоён бўлади

тижада шоир ҳаётнинг ижобий жиҳатларидан кўз юмган мутаассиб даража-сида кўрилди. Бироқ Чўлпон танқидчилари изоҳлагандай шеърларга сингдириб юборилган дарду ҳасрат у қадар янгилик эмасди, тўғрироғи, Чўлпон ҳам барча улду

Хаста ва титровчи баргсиз
шоҳлар,
Шикаста булур кучсиз
зарбаси билан бир қанотининг;
У кун фасҳ ва сеҳрли,
бутун нашидаларим
Гиря (кўзени) хароб бирор
атир суриш лавҳасидир.
Бу кўз ет ила фатган ҳасрат
нақшларидан

Боқиб чиқармоққа сатъ
(ҳарекат) айлашми-да бир маъно
Шу гафлатимдин этиб
сунгра ўзим ҳам
Дейман: “Бечора! Хаёл
ваъдасига аладдининг,
Чиқарми ҳақиқат ранги
ҳайратнинг аксларидан?..
Бу сўз боқилса бир
тафаккур намунасидир...

НУРЛИ ЧЎКЖИЛАРИ САРИ

(“Барг”,
1922).

Чўлпон шахсий-гина эмас, балки сиёсий мустақиллик идеали сифатида мурожаат этган «тилак», чамаси, 1922 йилдан буён унинг «хаёли» тимсолида тавдаланган (1920 йилдаёқ «Шарқ қизи»да «беҳуда истак» шаклида кўринади).

Айнан ўша далил Чўлпонга маломат тошларини отишларига сабаб бўлади. Уни ижобий баҳолашни лозим бўлган реал ҳаётни кўрмасдан, осмоний ҳаёлларга берилганликка айбладилар. Ўз навбатида бу орзу-хаёллар аҳамиятини йўқотгани, шоир бунини пайқамгани қайта-қайта таъкидланди. Чўлпон назидидаги «сирли узоклик» (ғайб) унинг афсунгарлигига дахлдор деб топилиши ва мунаққиллар бу мотивларни мутаассиб-лик маъносидида шарҳлашга зўр бериб интилдилар. На-

шоирлар сингари анъанавий йўналишда қалам тебратмоқда эди. Шунини алоҳида таъкидлаш керакки, умидсизланиш, қайғу-андуҳ чекиш анъанавий Шарқ шеърляти-ни ҳаракатга келтирган поэтик куч бўлибгина қолмасдан, балки XIX аср охири ва XX аср бошларидаги лирикада ҳам ўзининг мустақкам ўрнини топган эди. Чунончи, Чўлпон “Дамлар” шеърини Тавфиқ Фикратнинг 1900 йилда чоп қилинган “Синган рубоб” (“Рубоби шикаста”) сайланмасига кирган “Тафаккур” сарлавҳали шеърини таъсирланиб ёзгани аниқ. Маълумки, Тавфиқ Фикрат лирикаси йигирманчи йилларда Моск-вада ҳам нашр этилган. Чўлпон эса ўша даврларда турк шоирининг “Тафаккур” сарлавҳали шеърини ўқигани эҳтимолдан холи эмас.

Замон булурки, ўйлашдан
тортинаман,
Ўйлаш қувватим у нақт бир
ниҳолга ўхшайдики,

ИНГЕБОРГ БАЛДАУФ МАТОНАТИ

У Мунаввар қори тўғрисида гапирадими, Авлонийдан баҳс юритадими, Бехбудийни тилга оладими, барибир, уларнинг шахсиятига, қолдирган асарларига, миллат манфаатлари йўлида кўрсатган жасоратлари ва фидокорликларига нисбатан теран бир ҳурмат билан гапирарди. Бу ҳурмат замирида эса шу буюк сиймоларни берган халққа, унинг маданиятига, иқтидорига муҳаббат жўш ураётганини сезмаслик мумкин эмас эди. Шуларни ўйлаб ўтирар эканман, беихтиёр ана шу ўрта бўй, истараси иссиқ, юзидан маънос табассум аримайдиган, қўнғир кўзларидан теранлик ила жиндай кинояомуз нигоҳ уфуриб турган олимага меҳрим товланиб кетди. Тўғри, Ингеборгдан аввал ҳам ўзбек адабиётини ўрганган хорижлик олимлар кўп бўлган, лекин уларнинг орасида ўзбек шоирлари ва адиблари, алломалари ва мутафаккирлари ҳақида билганларини ўзбек халқига, ўзбеклар диёрига бўлган муҳаббат туйғусига ўраб бера билганлари кўп эмасди.

Озод ШАРАФИДДИНОВ,
2002 йил

ЗУМРАД ОҚШОМ

Сенсиз дунёларда эариб титрадим,
Билмадинг, себмадинг, нега келмадинг?
Изсиз қолдулардек сўндим, тўждим,
Жоним, жондан орттиқ асрай олмадим.

Қорларнинг баэрида унган гулмидим,
Қайси йўлдан борай — бариси муздек.
Мен сени қанчалар себдим, билмадим,
Шамолдек соғрилиб, сарғардон куздек...

Тулардек маст эдим, дунёдек қархат,
Эгасиз боғларда тенгиб йиғлайман.
Ортилда нажот йўқ, олдида ҳаёт,
Худодан ўзимга сабр тилайман.

Ўзимдан кечмоқни истайман шу дам,
Қунча кинрикларинг жонимга яқин.
Ҳеч кимга билдирмай кўзинга кирсам,
Сўнги бор адатсам, мени кечиргин.

КЕЧАР МИСЛИ ТУТ

Намуккан сочларим туьлаларида,
Беҳити гулларидек тўқилиб оқсанг.
Монинсам юрагинг зарраларига,
Кўзларинг кўзимга оловлар ёкса.

Сезинчидан эриса Вужудим титраб,
Ҳаммадан яширган сирингга отсам.
Рухсиз товуллаган қаминзорларда,
Сен билан адатиб мангуа кетсам.

Менсиз умрингдан маъни топмасанг,
Сенсиз тонг отмаса, кунлар келмаса.
Осмоннинг энг баланд жойига учсак,
Бизнинг борлигимиз ҳеч қил билмаса.

Қиёматга қадар мен билан қолсанг,
Ҳеч кимга бермаган хатингга бўлсам.
Қилич нафасларинг жонимни олса,
Аччиқ сезинчингдан тирилсам, ўлсам.

Дунё — тельб руҳимдек қархат,
Зумрад оқшом кечар мисли тут.
Қумуи янглиз либоси ошқоқ,
Деразмдан кириб келар қит.

Қулбам узри тарлатиш зиё,
Кўронлар ҳам қолгандек тинчиб.
Эл-эуссага тўлган бу дунё...
Унутман қорға беланиб.

Музликларда исинар руҳим,
Изиринлар ботар тиз қаби.
Ва кўксимни ёқади сим-сим,
Қитининг ошқоқ иштироблари.

Қор кўксимда эрийдим беун,
Бахтиёрман лекин шу тонда.
Ва дунёдан ўтман бир кун,
Музафасдан яшил кўлқанда.

Адиба УМИРОВА

Қайдаман учратдим, қайдаман суйдим,
Қандайин қаёсан — унутолмайман.
Мени чакиргандек бўлар овозинг,
Кечлар баэридан кета омайман.

Томчидек тўқилдим қакроқ лабингда,
Сездингми ё титраб айладингми ё?
Жонсиз жисмим аро ўзинг ишқ бериб,
Нега ҳаётимни йўладинг барбод?

Йуқ, ердами йўқдур тафаккурнинг
бунда,
Бутун шёрларимнинг руҳи бир
алам-қадардир
Ки дам-бадам туяман (всхитаман)
қалбимнинг тўла ноласини.
(Туркчадан сўзма-сўз Нодирхон
Ҳасанов таржимаси)

Чўлпоннинг Фикратга муноса-
бати шёр сарлавҳасида, яъни “со-
зерцание” сўзида яширинган.
Шёрнинг биринчи қаторидаги
“дам” асарнинг асл номи бўлиб,
“тафаккур”га қараганда хийла ях-
широқ жаранглайди. Умуман олган-
да, бу иккала шоир шёрларининг
биринчи мисралари ўзаро оҳанг-

дошлик касб этган. Яъни Фикратда
“Замон ўлурки...”, Чўлпонда эса
“Дам ўлурки...”, — дея бошланган.

Чўлпон шёр тилини Фик-
ратники билан таққосласак, қуй-
идаги ҳолатга дуч келамиз: Усмон-
ли турк империясидаги шоирлар
янги ҳаёт эҳтиёжларига монанд ра-
вишда шёр тилини тозалай бил-
маганлар, яъни содда поэтик тил-
га амалий кўчира олмаганлар.
Чўлпон эса бу шоирлардан фарқ-
ли ўлароқ, қандайдир шаклда, по-
этик куч шикаст-ланса ёхуд бунинг
акси кўрилса-да, жонли халқ тил-
ига шёр тилини анча яқинлаш-
тирган. Шоирда баъзан тутқунлик
жиловидан чиқиб кетиб, ҳаёллари

билан танҳо қолиш иштиёқи пай-
до бўлади. Фикрат эса ҳаёл ҳеч
қачон ҳақиқат сари етаклай олмай-
ди, деб бўлади ва ҳаёлпарастлик-
ни инкор қилади. Ва шу баробари-
да идеал тарафга интилишни-да рад
қилади. Яъни у Чўлпонга қараганда
ўзгачароқ мушоҳада юрталди: онг
(ақл) юракни (кўнглини) тўла ту-
шунмайди, бош — нодон бўм-
бушлик. Инчунун, идеални тақдир
қўлига бериб қўймаслик ҳам ло-
зимдир. Чўлпон бунинг бошқача тал-
қин этади, ҳаёлни идеалдан узоқ-
лаштириш йўлида нола чекмайди.

Демак, Чўлпоннинг “Дамлар”
шёрини шу ҳолдан келиб чиқиб
англашга асос бор. Негаки, шоир

йигирманчи йиллардан сўнг ҳам
ўзининг ўша сеvimли “ҳаёли”
ҳақида тинмай ёзган. Бу Фикрат мо-
тивини давом эттиргани Чўлпон ўз
шоирлик даҳосини жиловлади, де-
гани эмас. Бунинг ўша замоннинг
ўқимшли кишилари — Валуд Маҳ-
муд, Фитрат ҳам тушунганлар. Ин-
дивидуал кузатиш натижасидаги
фикр-мулоҳазалардан келиб чи-
қиб, “янги ҳаёт”ни тушуниши ке-
раклигидан бош тортган жаҳли
тез, тажаниб ёшлар, албатта, бу ёзув
тарзини (услубини) намунавий би-
лимларнинг етишмаслиги деб
қарадилармикан?

Чўлпон Тавфиқ Фикратдан
юқорида зикр қилинган мотивга

қараганда кўпроқ ўрганиши ёки
ўзлаштириши ҳам мумкин эди. Бу
ўринда шоирнинг доим “қузда”
қолиб, баҳорга талшинганини ту-
шунса бўлади. Ниҳоят, ушбу шёр-
да Фикрат тунишнинг кундузга ай-
ланишини хоҳлайди. Айнан ушбу
мотив Чўлпоннинг “Уйғонини”
тўпламига кирган, 1922 йили ёзил-
ган “Оғриганда” шёрда кўрина-
ди (бу шёрда ҳам “ҳаёл” асосий
аҳамият касб этади).

Хуллас, Марказий Осиёнинг
ҳар бир суюкли шоири каби
Чўлпон ҳам ўша анъаналар давом-
чис сифатида ўз замонасининг дур-
дона асарларини яхши билган,
шаклларини ўзлаштириш баробари-

да оҳангларини қайтадан ишлаган.
Аммо ушбу озгина мисоллардан
аён бўладики, Фикрат билан қиёс-
ланганда, Чўлпон эътиборга молик
янгиликлар яратганлиги янада ра-
вшанлашади. Шёр тилини ортиқча
қоллардан фориг қилиш, нутқ то-
вушларини шёрда бир қадар ка-
майитиришга Чўлпон осонликча
эришган бўлса, Фикрат бу ишни
анча қийналиб адо этган. Юқорида
кектирилган мисолларда бу янги-
ланиш куртаклари деярли илган-
майди.

Немис тилидан
Ровияжон АБДУЛЛАЕВА
таржимаси

ҲУҚУҚИЙ ДАВЛАТ САРИ

Ҳуқуқий давлат деб шундай давлат таърифланадигани, у ўзининг барча фаолиятида ҳуқуққа бўйсунгани ва инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашни ўзининг асосий мақсади деб ҳисоблайди. Ҳуқуқий давлатни барпо этиш учун унинг эълон қилиниши камлик қилади. Ҳуқуқий давлат инсон ва фуқаронининг иқтисодий ва маънавий соҳаларда барча ҳуқуқларини таъминлайдиган давлатчилик обрўсининг олий даражаси ва ҳуқуқ ҳукмронлигининг ҳақиқий тизимидир. Совет давлати ўзининг ҳукмронлиги даврида ҳуқуқий давлатни шакллантира олмади ва фақатгина 1992 йилда Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинган кундан бошлаб Ўзбекистонда ҳуқуқий давлат барпо этиш жараёни бошланди.

Ҳуқуқий давлат тушунчаси серқирра бўлиб, унинг асосий белгиларидан биринчиси, бу давлат томонидан табиий ҳуқуққа мос бўлган, конституция ва қонунлар мустақамлигига таянган инсон ва фуқаронининг ҳуқуқ ва эркинликлари бўзилмаслиги ва шу билан бирга уларга риоя этиш ва қўриқлаш вазифаси тан олиншидир.

Иккинчиси, ҳуқуқ ва эркинликлар кафолатларининг асосий механизми бўлган суднинг мустақиллигидир. Барча ҳокимият ва жамоатчилик тузилмаларидан суднинг мустақиллиги таъминланган бўлиши лозим. Фақатгина мустақил суд инсон ва фуқарони ижро ҳокимиятидан, унинг куч ишлатувчи тузилмалари билан биргаликдаги зўравон

лигидан самарали ҳимоялаш қудрати эга.

Учинчиси, барча норматив актларга нисбатан Конституциянинг устуворлигидир. Бунинг маъноси шундаки, ҳеч қандай қонун ва бошқа акт конституцияга ўзгартиш ёки қўшимча киритишга, шунингдек, унга зид бўлишга ҳақли эмас. Табиий ҳуқуқ билан биргаликда конституция бутун ҳуқуқий тизим пойдеворини ташкил этади.

Қабул қилинган қонунларни аҳолига етказиш масаласи ҳам муҳим аҳамият касб этади, чунки тоталитар тузум даврида чоп этилмайдиган, яъни яширин (мафий) қарорлар тез-тез қўлланилар эди. Ҳозирда Конституциянинг 84-моддаси охири бандида: "Қонунларнинг ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг матбуотда эълон қилиниши улар қўлланилишининг мажбурий шартидир", деб белгиланган.

Тўртинчиси — халқаро ҳуқуқнинг устуворлиги. Мазкур белги давлат ўзининг қонуналарини дунё ҳамжамиятининг ҳуқуқига зид бўлмаслиги лозимлигига рози эканлигини англатади. Халқаро ҳуқуқ нормалари ҳақида содиқлик орқали миллий ҳуқуқ тизимлари, инсон ва фуқаронининг ҳуқуқ ва эркинлик кафолатлари, демократия ва ижтимоий тараққиётнинг энг олий даражада ўзгача унификациялашуви бўлиб боради.

Конституциямизда халқаро ҳуқуқ устуворлигининг тан олинishi муқаддимада қуйидагича эътироф этилган: "...халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоидалари устуворлигини тан олган ҳолда...", 13-моддада

эса қуйидагича мустаҳкамланган: "Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади...".

Юқорида кўрсатилган ҳуқуқий давлатнинг белгилари фақат асосийларидир. Амалий ҳаётда ҳуқуқий давлат яна кўп жиҳатларни ўз ичига олади. Бу жиҳатлар инсон, жамият ва давлат ўзаро муносабатлари остида бир-бирига нисбатан мувозанатни сақлаб турувчи ҳуқуқий механизмни шакллантиришда намоён бўлади. Худди шу уч субъект ўзаро муносабатларига тегишли ҳуқуқий механизмни яратишда онгли равишда, жамиятни табиий ривожланиш қонуниятларини инобатга олган ҳолда ва бу жараёни изчиллаштириш учун мақсадли ҳамда ўлчамли ислохотлар олиб бориш зарур.

Ўзбекистонда бундай ислохотлар Юртбошимиз раҳбарлигида олиб борилмоқда. Ўз навбатида ислохотларни изчиллаштириш бора-бора Президентимиз қуйидагича таъкидлайди: "...биз мамлакатимизни модернизация қилиш, барча соҳаларда ислохотларни чуқурлаштириш, эркинлаштириш жараёнларини изчил давом эттирмас эканмиз, тақа-тақ тўхтаб қолишимиз, ҳаттоки, кечаги кунга қайтишимиз ҳам ҳеч гап эмас".

Мазкур гоялардан келиб чиқиб, Ўзбекистонда изчил ислохотлар олиб борилиши асосида давлатнинг демократик белгилари ўз аксини топиб бормоқда.

СОДИҚЖОН ЗОКИРОВ,
юридик фанлари номзоди

ОЛИС МАНЗИЛЛАР МУҲАББАТИ

Яқинда ойнаи жаҳон орқали берилган, бош қаҳрамон ролини Ким Бесингер ижро этган “Мен Африкани ҳамيشа орзу қилгандим” номли филмни кўриб қолдим. Бу кинони кўргач, ўттиз йил муқаддам Африка заминига таниқли ўзбек санъаткорлари билан қилган икки ярим ойлик гастрол сафари яна бир бор хоғиримдан ўтди.

Ҳаётда ҳеч бир нарса тасолифан содир бўлмаслиги ҳаммага маълум. Инсон ҳаётидаги ҳар бир ҳодисанинг ўз илдизи ва сабаби бўлади. Худди шу каби менинг Африкага қадим кўйишим ҳам бежиз эмас эди. Мен ўзим учун кашф қил-

ган нарсани олдиндан айтсам, гарчи манзиллар жуда йироқ бўлса-да, инсон билан инсоннинг меҳр-муҳаббати бир-бирига жуда яқин ва сўнмас экан.

Мактаб ўқувчиси эканлигимда бу сирли юртнинг йиртқич ҳайвонлари ва эртаклардагидек ранго-ранг табиатини қозоғга туширгандим... Кейинчалик эса Африка ҳақида ҳикоялар ёзган Э.Хеменгуэй, ўтган аср ўрталарида “Снега Кли-манджаро” филмида рол ўйнаган Грегори Пек ижоди билан танишганимда, бу юрт жозибаси мени бутунлай мафтун этган эди.

МИСР

Орзум ниҳоят амалга ошадиган бўлди. Африка қитъасининг дарвозаси ҳисобланган Миср Араб Республикаси-га бир гуруҳ санъаткорлар билан ижодий сафарга тайёрландим. Бу

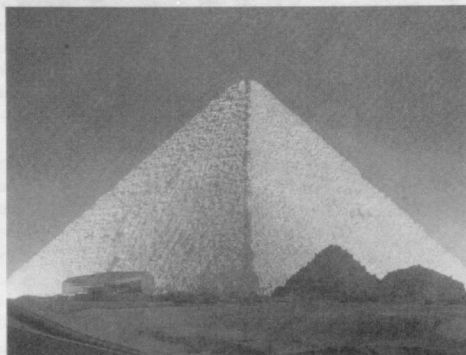
пайтда мента жуда кўп мамлакатларда ўзбек миллий рақс санъатини тарғиб қилиш вазифаси юклатилганди.

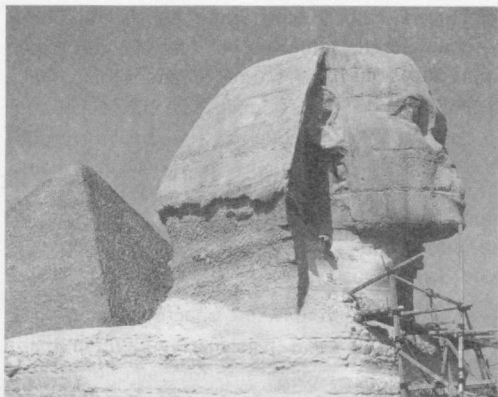
1966 йилда Алишер Навоий номидаги опера ва балет Давлат Академик Катта Театри таркибида Мисрда учиб келдик. Ўзбек артистларининг спектакли машҳур Қоҳира опера театри сахнасида намоиш этила бошлади. Мен эса репертуаримдан жой олган миллий рақсларни ижро эта бошладим.

Бизни мезбонлар мамлакатнинг ажойиб тарихий ёдгорликлари, Миср табиатининг бетакрор жиҳвалари билан таништиришди. Қоҳирадаги улкан пирамидаларини кўриб лол қолдик. Наполеон 1798 йилда Хеопс пирамидасини кўрганида ҳисоблаб чиқиб, унинг пилталари билан бутун Франция ҳудудини 3 метрли баландликда қоплайдиган девор қуриш мумкинлигини айтган экан.

Қоҳира очиқ осмон остидаги улкан музейдир. Гарчи кўплаб замонавий бинолар қурилган бўлса-да, шаҳар ўзининг ўрта асрдаги кўринишини сақлаб қолган.

Қоҳирадаги “Ал-Азҳар” университети ер юзидаги энг қадимги ўқув муассасаси

Шунинг учун ҳам бу ердаги чиқишларим менга беқиёс завқ ва илҳом келтирган-ди.

Император қароргоҳи мен билан қизиқди. Мени ҳайратлантир-

ҳисобланади. У 996 йилдан (Кембриж ва Оксфорд университетларидан ҳам олдин) фаолият кўрсатиб келмоқда. Унинг аудиторияларида талабалар мусулмон ҳуқуқи билан бирга замонавий фанларни ҳам ўрганадилар. Мен Тошкентда, уйда эканимдаёқ бу университетда стажировка ўтаётган шарқшунослар билан учрашган эдим.

Нил дарёси шаҳарни икки қисмга бўлиб, ўзининг яшил соҳиллари билан унга мафтункор табиий манзара ҳадя этган.

ЭФИОПИЯ

1973 йили Африка мамлакатларига таклифнома олди. Бу сафар машҳур доирачи Носир Қосимов билан бирга бордик. Гастрооллар Эфиопияда бошланди. Аддис-Абебадаги марказий театрда ўз санъатимизни намойиш қилдик. Мен Пушкин ота-боболари абиссийлик эканликларини билардим. Классик репертуаримда Пушкин қаҳрамонлари образлари рақслари ҳам бор эди.

гани, томошахонадаги императорнинг махсус жойида, тахт ёнида доим Африка шери ястаниб ётарди. Чиқишларим сўнггида император илиқ сўзлар айтиб, менга медал совға қилганди.

СУДАН

Суданнинг Хартум томонидаги кенг ва ранг-баранг аудитория саҳналарида миллий рақслар ижро элдим. Бизни шу даражада қўп жойларга таклиф қилишдики, айрим ҳолларда халқ йиғилган очиқ майдонларда ҳам концерт қўйдик. Судан халқи мени шу даражада

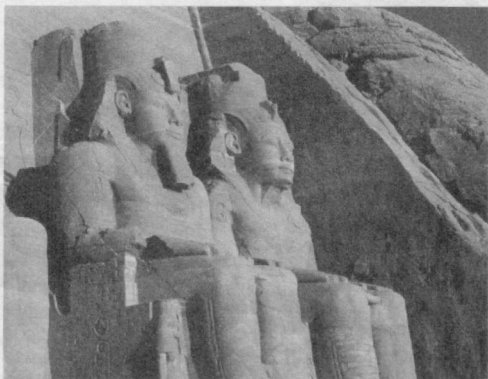
ўзига яқин олдики, мен оддий ўзбек аёли ўзимнинг камтарона истеъдодим билан ўзга юрт халқлари қалбини забт этганимдан фахрланар

эдим. Судан пойтахтидаги шаҳар яқинида оқ ва мовий Нил бирлашиб, ягона Нил пайдо бўлгани учун “Уч Нил” деб аташаркан. У Нубия саҳроси орқали Мисрга оқали. Бу ерда мен: “Кимки Нил дарёсидан бир ҳовуч сув ичса, албатта, у яна қайтиб келади”, — деган нақлни эшитгандим. Эҳ-ҳе, Нилга бағишланган қанчадан-қанча тарихий ривоятлар, афсоналар мавжуд...

Шунингдек, Африканинг Сомали, Кения, Танзания, Замбия, Конго, Чад республикаларига сафар қилиб, ўз миллий санъатимизни намойиш қилдик. Биз Африка халқларининг ўзбек мусиқа ва рақс санъатига бўлган қизиқишларининг шохиди бўлдик.

Ўшанда бизга туғишгандек яқин бўлиб қолган Африка санъатсевар халқи билан кўзларимизда ёш билан хайрлангандик.

Йиллар ўтса ҳам, инсоннинг инсонга бўлган муҳаббати ҳеч сўнмаслигини ҳали-ҳали ҳис қиламан.

Биз гуноҳкор бандалар бир-бировимизнинг тилимизга ҳадеганда тушуниб кетавермаймиз. Кушларга эса қойил қолиш керак. Алишер Навоийнинг «Лисон ут-тайр» асарида Худхуд хабарига кўниб, азоб довларини босиб ўтган 30 қушнинг яктан бўлиб, Семурғга айланиб, Тангри даргоҳига етгани биз учун ибрат.

Кушлар бесабаб, ноўрин ва бекорга сайрамайди. Фақат шоир айтганидай: «Булбул тилин булбул билар, мен билмасман, булбулим». Улар тилидан қилинган таржималар эса фолбинникидан кўнам фарқ қилавермайди. Мусича ҳар доим: «Мусо сув келтирур, Мусо сув келтирур», — дея такрорлармиш. Қарға совуққина қилиб «қарр», деса, ҳакка «қоровулнинг шақилдоғи», зарғалдоқ «чуч, чуч Раҳим ўғли», тош-тешар «қоч, қоч келяпти»,

каклик эса «какира каков, сиз иков, биз иков», дегани-деган.

Булбул тилини ким биллади? Масалан, ошиқ маъшукасига дейди: «Сен — гул, мен эса ишқингда сайраган булбул». Яна бир гап. Булбул гул гунчаси бошида туриб, тонггача сайраб, унинг очилишини кутармиш ёки нола қилиб очилтирармиш. Булбул боғингизга турли анвойи гуллар экиб, кеча-ю кундуз унинг ёнига кўрпача тўшаб ўтириб кутсангиз ҳам ёнингизга келмайди. У аслида одамга сира яқин келмайди. Одам боласига қўйиб берса, булбулни беданадай тутиб, қафасга солади ёки оёғидан боғлаб, донини бериб, қўлтиғига солиб, сайратиб юргуси келади. Булбул бедана эмас. У қафасда мутлақо сайрамайди. Одам боласи кузатаётганини дарров сезади-да, ўзини япроқлар панасига олади. Ҳар қандай боғ булбули бош бармоқ катталигида, битта япроқ унинг танасини бемалол яшира олади. Кейин эса сайрагани-сайраган. Унга бу соҳада тенг келадигани йўқ.

Лекин унинг бу одати йилнинг тўрт фаслида ҳам бирдай давом этавермайди. Фақат баҳор ва ёзда сайрайди. Тўғрироғи, дов-дарахтлар ва буталар барг чиқазгандан то сарғайиб битгунича.

Булбул яшиллик ошуфтаси. Яшиллик эса навқиронлик белгиси. Ҳар баҳор тол барглари орасига кириб олган рангсизгина қушча фалакка тумшуқчасини тутганча сайрайди. Сайраганда оқиш томоғи тўлиб, парилар сув ичганда ютинганидай замзама қилади. Ҳа, у сайраганда очилган гул ёки япроққа ёки ўзи кўниб турган дарахт шохларига қараб эмас, тўппа-тўғри осмонга қараб сайрайди. Унинг кўзлагани, йўқлагани Осмон.

Менинг англаганим, у Тангрига, баҳорга шукрона айтди. У ИБОДАТ ҚИЛАДИ. Ўзига ва ўзгаларга ризқ тилайди. Тангрининг энг олий мавжудотиغا инсоф тилайди.

Овозингдан айланай, булбул!

Ғози РАҲМОН

БУЛБУЛА ИБОДАТ

МУЗИКА ЎЗЖИЗАСИ

Жорий йилнинг 6-11 декабрида Алишер Навоий номидаги Миллий бoғ Маданият ва санъат кўргазмаси бeнoсидa “Анъанавий мусиқа чоғулар” кўргазмаси бўлиб ўтди. Кўргазма ЮНЕСКО ва Япония Ишонч жамғармасининг “Марказий Осиёнинг “Шашмақом” мумтоз мусиқасини сақлаш лойиҳаси” асосида ЮНЕСКО-нинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси ва ЮНЕСКО ишлари бўйича Тожикистон Республикаси миллий Комиссияси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамкорлигида ўтказилди.

Кўргазманинг асосий мақсади маданият ва таълим соҳасида, умуман, Марказий Осиё мамлакатлари ҳаётида Шашмақомнинг ўрни ва аҳамиятини қўллаб-қувватлашдан иборат. Шунингдек, шашмақом ва унинг бошқа кўринишларини қайта тиклаб, тадқиқ қилиш, унга асос яратиш ор-

қали ҳаётбахш анъаналарни давом эттиришдир.

Кўргазмада Абдумалик Мадраимов (Андижон), Отабек Муқимов (Бухоро), Сойимхон Отамуродов (Қорақалпоғистон), Донийр Маматқулов (Сурхондарё), Рашидхон Юсупов (Наманган), уста Муҳаммад (Тошкент), Абдуллахон Зокиров (Тошкент), Содикжон Мамадалиев (Фарғона) ва Тожикистон Республикасидан келган меҳмон Ширин Ҳожиев ясаган турли миллий мусиқа асбоблари намойиш этилди.

Кўргазмага қўйилган мусиқа асбобларини уч турга бўлиш мумкин. Булар: анъанавий чоғулар, оркестр ва ансамбллар учун яратилган ҳамда муаллифлик мусиқа асбоблари. “Миллий чоғу” музейининг ноёб мусиқий асбобларидан танбур, фикжак, прима, рубоб апт, дутор прима, дутор теор, доира, Афғон рубоби ва қадимий уд, шунингдек, усталар томонидан тут, ўрик, ёнғок, жуда дарахтларидан ясалган турли миллий чоғу асбоблари ҳам жой олган.

Абдумалик Мадраимовнинг “Ғижоқки Бобурий” руқни остидаги миллий мусиқа асбоблари томошабинлар эътиборини қозонди. Миллий мусиқа соҳаларини таъмирлаш ва яратиш бўйича изланишлар олиб бораётган уста Абдумалик IX-XVI асрларда бобокалонларимиз томонидан яратилган ва кейинчалик унутилган тарихий мумтоз мусиқа асбобларининг қатор нусхаларини, янги услуб ва шаклларда қайта тиклаган. У ўзининг ўттиз уч йиллик фаолияти давомида Форобий, Хоразмий, Ибн Сино, Жомий, Навоий, Бобур каби улуғ сиймоларимизнинг илмий-фалсафий ва бадий-тарихий асарларини кунт би-

лан ўрганди. Айниқса, Беҳзод миниатюраларида акс эттирилган саз ва созандалар устанинг қизиқишини оширди. Натижада кўп йиллик машаққатли изланишлар эвазига “Ғижоқки Бобурий”, “Дипрабо”, “Дипनावоз”, “Хушнаво”, “Мерос” каби ажойиб соҳаларни яратди.

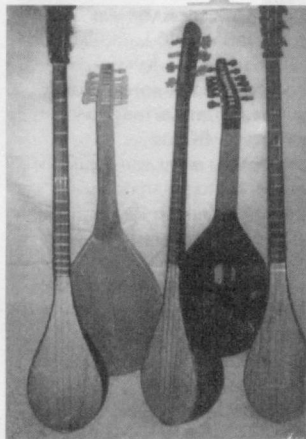
Тожикистонлик уста Ширин Хўжаев ясаган қирққа яқин мусиқа асбоблари орасида қадимий услубда ясалган помир рубоби, фикжак, тавлак, танбур, тор, сетор, най каби чоғу асбоблари мусиқа шинавандалари қизиқишига сазовор бўлди.

Шу ўринда, ҳофиз Ҳасан Ражабийнинг кўргазма ҳақидаги қуйидаги фикрларини келтириб ўтишни жоиз топдик: “Тарихда ўтган машҳур саз ясовчилар, хусусан, раҳматли отамиз Юнус Ражабий Султонхон ҳофиз билан биргаликда дутор ва танбурлар ясаб, улар билан мумтоз куйлар ижод қилганлар.

Эндиликда Абдумалик Мадраимов, Муҳаммаднaзaр Юнусов, Асқаржон Эргашев ва бошқа усталаримизнинг изланишлари, меҳнатлари улуғ усталар бошлаб берган мумтоз мусиқий саз яратиш анъанасининг давоми бўлганлиги билан ҳам жуда қадрлидир.”

Кўргазма кунларида Ўзбекистон Давлат консерваторияси, Тошкент Давлат Маданият институти, Ҳамза номидаги Республика мусиқа коллежи ва бошқа ўқув юртлари талабалари, Бухоро, Фарғона, Хоразм, Тошкент мақомчилари иштирокида концерт дастурлари намойиш этилди. Шунингдек, фан, маданият ва санъат намояндалари билан учрашувлар ҳам ташкил қилинди.

Абдурауф РАҲИМҚУЛОВ

Жабристон ўз бағридаги катта-кичик дўнгликлардан тобора торайиб, майяс ортаётгандек гамнок ва афтода эди. Ёру дунёда оёғини олти, қўлларини саккиз қилиб югуртилаганлар бу ерда жимгина ўхлашар, ҳатто хосхонадаги соат ҳам "жим", "жим" деб ўраётгандек туюлади.

Қабристон ўррасидан ўтган паст-баланд йўл гоҳ ўнг, гоҳ чап томонга қиялаб чўзилган. Йўлнинг ҳар икки томонидаги қабрларга ўрнатилган оқ қора, куларан мрамартошлар шу қадар кўпки, бири ҳайбатли нақшинкор, бири учбурчак шаклида, қирралари осмонга чўққайган, бошқаси ихчамгина, яна бири уйдаги тошойнадек серрайган. Айримларига марҳумларнинг суратлари туширилган. Совуқ тошлардаги нигоҳларда: "Нима учун яшадиму нима учун бу ерда ётибман, ўзим ҳам билмайман", — деган маънони ҳис этасиз. Майитлар билан бирга турли-туман ҳайбатли тошларни кучоқлаган тулроқ тобора чўқаётгандай ночор изилайди. "Туноҳу савобларнинг етмагандай зил-замбил тошларингни ҳам кўтаришдан ўзга иложим йўқ", — деяётгандек бўлади.

Нураган девори қабристонга туташ ҳовлининг паст-баланд қилиб қурилган икки хонаси бор. Уларнинг бирида мункиллаб қолган кампир тасбеҳ ўтирарди. Қақшаган лаблари қуръон ояларини пичирлар, хаёли ҳозиргина неваралари яширинча еб битирган ёғли патирда эди. Ёган билан ҳеч тўймас экан бу зумрашалар! Атайлаб кечқурун ейман, деб кўздан панароқ яширган эди. Исковуч итлардек бир зумда қириб битиришди-я! Қариганда кўнгли тусаган нарсасини елмаса, ўз уйида ўзи хон бўлолмаса! Бу қандай ҳаёт бўлди...

Кампирнинг ўн ёшлардаги тиниб-тинчимас невараси эшикдан аста мўрақади. Бувиси қўлида тасбеҳ, тиззаларини қўчиб ўтирган кўйи мудраётган эди. Қариянинг боши хиёл эгилиб, лабларининг осимиб туриши болага қўлғили кўринди. Пиқ этиб қўлди-да, оёғининг учида юриб, патир яширилган тоқчани титқилай бошлади. Бола бурнини "шилқ" этиб тортган эди, кампир ял этиб кўзларини очди. Жон ҳолатда қўлидаги тасбеҳини болага олди:

— Ҳа, қирилиб кетгур!

Тасбеҳ сал нарида турган гўдак тувагига шарақлаб тушди. Келини ҳозиргина гўдагини бешикдан ечган, яримлаган тувакни олиб чиқиб улгурмаган эди.

— Ҳаром бўлди, ҳаром! Вой, буларнинг дастидан тоат-ибодатниям ҳалол қилолмайман! Кўрган куним кўрсин! — дея кампир тиззаларига уриб, фарёд чека бошлади.

Бола шаталоқ отиб қочди.

— Ҳа, бўйингинанг узилсин, еб тўймас! Ичида қурти борми нима бало?! Тикқани тикқан!

Новчадан келган рангпаргина келин югуриб қириб, тувакни кўтариб чиқиб кетди. Кампир унинг орқасидан вайсади:

— Ҳай! Ичига қара, тувакнинг ичига! Тасбеҳим тушди-и! Бир этак баднафсларни туғиб мани адо қилди-и!

Шу пайт кампирни кучай йўтал тутди. Ажин босган юзлари қизариб, эгик қомати яна букчайди. Йўтал зўриданми ёки аламданми кўзларидан ёш оқди.

Пайпаслаб дастрўмолини кидирди. Қўлига илинган бир парча латгани олиб,

юз-кўзларини арта бошлаган эди. Латтадан қўланса ҳид димогига урилгандай бўлди.

— Вўй, тағлиқка артдий... — эшикдан сочлари кўнгиноқ, беш ёшлардаги болакай мўралаб, афтини бўжмайтирди. Ҳали унга патир темаган, оқ юзларида кўз ёшлари қуриб улгурмаган эди.

— Ажаб бўсин, ажаб бўсин!

Кампир кўм-кўк томирлари бўртган қўлини мушт қилди.

— Ҳу, зоти-зийротингга қирон келсин!

— Бор, ўканга қара, — келин боласини остонадан ҳайдаб, уйга кирди. — Шўям сиззи зотингиз, ойи, — келин тасбеҳни қайнонаси ўтирган

ЁСТИҚ

кўрпачага ташлади.

– Етти марта ювдингми?

– Ҳа, – деганча келин бешик аслаҳаларини йиғиштира бошлади.

– Сен болаларингга тўшунтир, менинг насибамга тегишмасин. Ҳали ерман, деб беркитган патиригидан ўрвоқ ҳам қолмабди-и!

– Шунга шунча қарғаш шартми?! Нуқул ўлим тилагунча, умр ҳам тиланг! – келин бешикни тарақлатиб, ўй чеккасига сурди.

– Мен қорнимга эмас, қадримга йиғлайман, келин! Бувингни нарсаларига тегманглар, деб болаларни қаттиқ олсанг бўлмайдими? Индамасам, оёқ ости қиласанлар. Ҳурмат йўқ! Қўрқиб йўқ! Шундан кўра ўлиб кетганим яхши, – кампир тасбеҳни зарб билан кўрпачага урди.

– Айтсам, бу шумгақаларингиз қўлоғига олмаса, нима қилай? Бир кун эси кириб қолар, ахир... Қўйинг... Бугун бозордан ёғли патир олиб келиб бераман.

– Олиб келиб берармишлар... Товуғингиз пул босиб ётибдими?

– Ахир битта-яримтаси келиб қолар, – келин қабристонга ишора қилди.

– Азроил ҳам айнидими, нима бало?! Ўн кундан бўён майит йўғ-а... – кампир тасбеҳини ўғирлашга тутинди. – Аа илаҳа илаллоҳ...

Кампирнинг ёлғиз ўғли қабристонда гўрковлик қиларди. Хонадон тирикчилиги бир нав ўтар. Тўрсуналининг белкураги тинмаган пайтлари даромади йиғилиб ҳам қоларди. Лекин олдинда ҳар қанча маблагни ямаб-ютаман деган рўзгор гўр оғзидай очик турарди. Тўрсунали ёзда ўғилларининг қўлини ҳалоллаши зарур, бу ёқда уйини таъмирламоқчи...

Тўрсунали тўғнига ўралиб белкурагини обдон чархлайди. Хиёл эгик, аммо тўшгдор елкаси бир маромда тебранади. Оқдан келган сўлгин юзида ажинлар қуюқлашиб, қиёфасини ўлгайтиради. Белкуракнинг пўлат тиги қуёш нурларида шартта-шўртта нимталашга шайдек яттиллаб, кўзни қамаштиради. Қуёш нурлари ақдамчи – бир кўриниб, бир йўқолади. Кун эса совуқ.

Мўҳими, ҳозир ер юмшоқ. Эрта-индин кунлар исий бошлаши баробарида тўпроқ қота боради. Тўрсунали кун тигида ҳаллослаб базўр ишлайди. Лаҳадни қиялаб қовлаш анча мушкул кечади. Марҳум қиблага қарата хиёл ёнбошлашиб қўйилади. Бунинг учун махсус ясалган ихчамроқ ўймалагич Тўрсуналига зап асқотарди-да. Эсиз, шуни йўқотиб қўйди! Толиб гўрсўхта бир нарса қилди-ёв! «Толиб гўрков роса пишиқ одам, – ҳаёлидан

ўтказади Тўрсунали. – Ўзига қолса, айни лаҳад қовлаётган пайтида устидан шундоқ тўпроқ торган бўларди. Худо билади қандай йўллар билан майит дарагини узоқдан пайқайди-ей! Сал бўш келса, Тўрсуналини сўроқлаб келганларни шартта ўзига қаратади. Юзинида кўзини борми демайди! Мижоз олдида у билан барабар қувётган ҳамдард, нотавонга айланади. Ё тавба, пул учун жасад ўрнида ўзи ётишга тайёрдек! Сен белкуракни ташла, кинода Афандини ўйнасанг, дуруст, деди бир куни Тўрсунали ҳамкасбига кулиб. Бе, Афандиям нуқул гўр оғзидан қочган, бу ердаям Афанди керак, дейди тиржайиб Толиб гўрков. Ҳа, гапни синдиради у баччага! Майит эгасидан мўмайгина пул ундиргунча белкурақдай юз буралади. Марҳумнинг одами: «Шундоқ жигаримдан айрилдим, пул нима экан, арвоҳ рози бўлсин!» – дея қўл силтайди...»

Мамлакат НОРМУРОВА

Тўрсуналининг дарвозаси ёнида машина тўхтаб, эшиги очилиб-ёпилгани эшитилди. Тўн ки-йиб, белига қийқ ўраган баланд бўйли, семиз киши ҳовлига кирди. Унинг юмалоқ юзи сўлгин, кўзлари қизарган эди. У бошидан мўйнали телпагини олиб, гижим дастрўмоли билан пешонасини артди. Оқ оралаган сочлари ёмғирда қолгандай бошига ёпишган эди.

– Келинг, – Тўрсунали унга пешвоз чиқди.
– Ассалому алайкум, ҳалиги... менга гўрков... уйи шу ерда дейишад.

– Ҳа, ҳа. Мен бўлам, келинг... – мезбон семиз кишининг нам кафтини сиқди.

– Бутун десайиз... саҳар, – меҳмоннинг кўзлари ёшланиб, лаблари титради, – акамни бериб қўйдинг.

– Худо раҳмат қилсин! – Тўрсунали юзига фотиҳа тортиди. – Бўйлари ва оғирликлари қанақа эди?

– А?

Мижоз саволга тушунмади. Гўрков учун бу савол-жавоблар жўнгина туюларди. Худди тиш дўштирининг бемордан: "Қайси тишингиз огрийди? Совуқ сув ичганда огрийдими ёки иссиқ сув ичгандами?", – деб сўраганидек.

– Биласизми, майитнинг гавдасига мослаб гўр қазилади. Шунинг учун...

– Ҳа-ҳа, тушундим, тушундим. Оғирликлари тўқсонга етмасди, бўйлари қанча эди-я... Ҳа, саксон эдилар акагинам раҳматли.

Семиз киши нам дастрўмолини нуқул у қўлидан бу қўлига оларди.

– Биру саксон денг...

– Кечирасиз... Биру саксон, биру саксон. Кейин... бугун соат 12 да чиқарилаармиш.

– Тўзук... Хилхоналари борми?

Семиз киши нима тўзуклигига ақли етмагандай бир зум талмовсиради.

– Хилхона?... Ҳа-а... Йўқ, йўқ – кейин нимадир эсига тушгандай алоҳида таъкидлади. – Илтимос... тўзукроқ жойдан қазисангиз, қанча десангиз бераман... – мезбон қўлини чўнтагига тика бошлади.

– Шошманг, марҳум нима иш қиларди?

– Акагинам раҳматли институтда домла эдилар. Ўтган йили дангиллама участка қурдилар! Иккита «Нексия» ҳовлида турарди! Келинойимга алоҳида, ўзларига алоҳида, ўғлида иномарка! Ўзларигаям савлатдан берган эди! Ҳовлига кирган киши билан баланд айвондан туриб гаплашганларида ана виқор, ана ҳашамат, дердингиз... Мана... – меҳмоннинг лаблари титради. – ҳаммаси қолиб кетди! Илтимос... қанча десангиз берай, соя-салқин жойдан...

– Қабристоннинг ҳамма жойи яхши, – каловланди Гўрсунали. – баъзи жойлари тошлоқ, ўнқир-чўнқир дегандай, аммо соя-салқин, тупроги юмшоқ, кафтдек текис ерлари ҳам қидирса топилади...

– Тушунаман, тушунаман... мана ҳозир... етмиш егадими, анови кафтдек текис еридан, илтимос... Рози бўлинг, ака, рози бўлинг.

Семиз киши ети боғлам пўлни Гўрсуналининг чопони барига соҳди.

Етмиш мингни кўриб, Гўрсуналининг кўнгли ийиб кетди. Шогирдлари икки ёш йигит, у айтган жойдан – йўлга яқин, катта дарахт остидаги текис ердан гўр қазий бошлашди. Бирдан ҳавонинг ранг-рўйи айнаиб, ёмғир томчилай бошлади. Бунинг устига кутилмаганда тўсиқ чиқиб, ишга панд берди. Катта дарахтнинг бақувват илдизи улар қазийётган тупроқ остида томир ёйган экан. Ил-

дизни тупроқдан сўғуриш учун болта уришганида, дарахт қаттиқ силкинар, зарбдан аъзойи бадани титрарди. Гўрсунали тупроқдан бўшаган илдизни куч билан торган эди, қирраси кафтини кесиб юборди. Қўли қонаб, ачишди. Шогирди кўйлагини йиртиб, устозининг кафтини сиқиб боғлади. Белкурални маҳкам тутиш қийинашди. Бува-сининг гапи ёдига тушди. Гўр қазишда жароҳат олиш яхшилик аломати эмас, дерди у. Бува-сини одамнинг тўй-маъракаси, охири кўни қандай ўтиши ва сўнгги манзилнинг ҳозирланишига қараб, ўша кишининг қандай яшаганини айтиб берарди. Тўй-маъракадаги файз-барака, илиқлик одамларнинг олдида ёйилаётган дастурхоннинг ҳалол-ноҳалоллигига, маърака эгасининг кўнглига боғлиқ, дерди. Майит ўмирида яхшилиги саховатни қанчалик кўп қилса, боқий дунёга сафари энгил бошланишини қайта-қайта таъкидларди. Шу тобда буваси тирик бўлганида борми... Қўли қонаганининг синоатларигача очилармиди...

Ёмғир кучайиб, оёқ босиш оғирлашди. Томчилар бошларидаги ёлпичиқларга тинимсиз урилганидан, гўрковларнинг қулоқлари шангилларди. Гўрсунали: "Касофат!", – дея сўкиниб, қаддини ростлади. Боши узра уюлган тупроққа тупурди. Ҳўл энги билан лаб-даханини артди. Шу пайт тупроқ уюми олдида ялтиллаб турган бир жуфт туфлига кўзи тушди. Бошини кўтариб, яп-янги туфли эгасини – сақич чайнаётган серсоқол йигитни кўрди. Унинг узун қора чарм камзули орасида жажжигина уяли телефони кўриниб турарди.

– Бўлдинларми? – сўради йигит бошини эгиб. Гўрсунали "ҳа" ишорасини қилди. Йигит мити телефони чарм камзули панасида териб:

– Папа, выезжайте, – деди.

Қабристоннинг катта йўли машиналар билан тўлганида ёмғир тинган, аммо ҳавонинг аъзойи очилмаган эди. "Жип" маркали қора автомашинанинг орқаси катта очилиб, тобут чиқарилди. Жаноза намози ўқилаётганда, бир чеккада асбоб-анжомларини тупроғу лойдан тозалаётган Гўрсуналининг шогирди устозини тўрткилади.

– Ака, мен улар орасидан биттасини танидим. Ўша ўлганнинг ўғли бўлса керак. Отаси тоғамнинг қизини ўқитган. Битта имтиҳони фалон пўл экан!

– Жим! Ўтганлар ҳақида ёмон гапирмайдилар. Гўрсунали шогирдининг гапини эшитмаганга олади.

Ҳовлида Гўрсуналига беш ёшли кўнғироқ сочли ўғилчаси пешвоз чиқди:

– Ада, ада, бувимлани-чи, машина олиб кет-

ди, — деди кўзларини катта-катта очиб.

— Нима? Қанақа мошина?

— Оқ мошина. Мошинада-чи, мана бундай қизил чизик бор. — болакай ҳавога қўшув аломатини чизди.

Ўйдан бола кўтарган аёли чиқди. Кўзларида хавотир аралаш эрининг уст-бошига тикилди. Эри нима гап, дегандай қараб турарди.

— Ҳаво айнаганигами, бирдан товлари қочди. Бошлари қаттиқ оғриди. Вой, қўлингизга нима қилди? Безарарми? Кейин... Нима қиларимни билмай, тез ёрдам чақирдим. Қон босимлари баланд, деб тез ёрдам олиб кетди. Устингизни алмаштиринг, адаси!

— Укол-пукол қилмадимми?

— Қилди, фойда бермади. У ерда дўхтирлар қарайди, деб олиб кетишди. Сиз хавотирланманг, хафвли эмас экан. Келинг, мана бу кийимларни кийиб олинг.

— Ул-бул тайёрла, ойимнинг олдига ўтаман.

— Олдин мана буни еб олинг. — аёл эрининг олдига қовурилган картошка қўйди. Беш яшар ўғли отасига сўйкалди.

— Ада, манам ейман.

— Ҳозир единг-ку, — она болакайга ўқрайди.

— Ол, ўғлим, ол, бугун сенга тўшт олиб келаман. Маза қиласан...

Ота-бола картошкани бир пасда паққос туширишди. Дарвоза тақиллаган эди. аёли чиқиб, қўлида кичик қогоз билан кирди.

— Икки маҳалла нарида битаси ўтибди. Соат учда чиқаришармиш, — деди-да, гўдагини ўйната бошлади.

Турсунали қозғоздаги ёзувга қараб иш бошлаганида, осмоннинг қоғоги очилган, қуёш юз кўрсатмоқчидай ҳаво майин торган эди. Қаторасига ҳамма марҳумлар қўйилаётган тақир ердан бир пасда гўр қазилди. Бу кенг тақирлик узра тикланаётган қабрларда на мармарташ, на сўянчи кўнгирадор ўриндиқлар, на дов-дарахт кўринарди. Фақат дўнгликлар... Айримларининг устида сўлиб, ранг-рўйини йўқотган гуллар қовжирайди.

Марҳуманинг тупроғи енгил экан. Белкуррак тупроққа ботар-ботмас уваланиб кўчар, гўрков енгил уриниш билан уларни юқорига иргитарди. Қўёшининг илиқ тафти Турсуналининг елкасига ҳуш ёқар. шогирдларига ҳазил-ҳузул лўқма ташлаб кўярди. У ҳозир ишини тўтатади-ю касалхонага — онасининг ёнига жўнайди. Кейин уйига бозор-ўчар қилиши керак.

Турсунали майитни лаҳадга қўйишаётганида

кафанлик учун ўралган оқ матонинг ҳар жойида сарғиш доғлар борлигига кўзи тушди. Олдинига ҳайрон бўлди. Кейин бир ювғичдан эшитганини хотирлади. Кафанлик қанча узоқ сақланиб, уринган бўлса, майит учун шунча савоб эмиш.

— Рози бўлинг, иним, — дея ёши улуғ бир киши Турсуналининг қўлига қозғозга ўроғлиқ пул тутқазди. — Аянинг ёстиги остидан чиқди. йиғиб қўйган экан.

— Марҳума нима қиларди? — одатига кўра сўради гўрков.

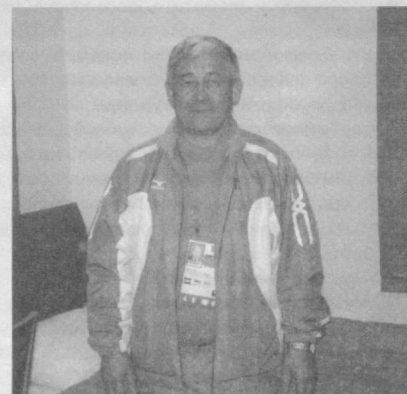
— Фаррошлик қиларди. Ҳеч кими йўқ эди аянинг. Кичик ҳовасини кўп болали бир бевага қолдирди. Бировга овозини баландлатиб гапирганини ҳеч ким эшитмаган...

— Оллоҳ раҳматига олган бўлсин! — бир неча киши Турсунали билан барабар юзига фотиҳа тортиди.

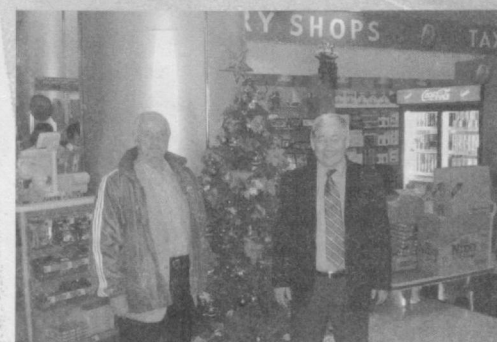
Турсунали қушдай учиб, касалхонага борди. Онаси беш-олти кун даволаниши шарт экан. Ҳар кун и дори-дармон етказиб туришни дўхтирлар унга тайинлашди. Ҳафта ўтиб, онасини соғ-омон уйига олиб келганида, Турсуналининг рўзғори яна картошкага қолган, семиз киши ташлаб кетган даста пуллар кейинги кунлардаги даромадларниям тортиб кетганди.

Турсунали чўнтакларини қовлади. Бўм-бўш. Қўлига уч-тўрт бўлак кичик қозғозчалар илдинди. Уларни ўқий бошлади. Мана бу ҳайдовчининг бўй ўлчами, оғирлиги... Буниси жигари қуриб ўлган ошпазники... Бу касалланиб ўлган қизалоқники... Мана бу белгилар кимга тегишли эди-я... Эси қурсин, бу фаррошники-ку! Ёстиги остидан пул топишган фаррошники. Турсунали беихтиёр ўша пулларни нимага сарфлаганини эслашга ўринди. Дориларга, дўхтирларга, бозорга... Йўқ... У пулларни қаерга қўйди экан? Бирдан сакраб туриб, ўрин-кўрпалар йиғилган тахмоннинг ўртасига қўл сўқди. Бармоқлари қозғозга ўралган нарсасга тегди. Уни шартта тортиб олди. Бу ўша фаррош хонининг ёстиги остидан топишган пул эди.

Кунлар илиб, дарахтлар гуллади. Қабристондаги дов-дарахтлар куртак ёзиб, ям-яшил тўсга кирди. Фақат бир ой олдин тикланган қабр тепасидаги катта дарахт қайта гулламади. Бу ернинг илгариги соя-салқин, файзли тароватини нақшинкор панжаралару оёқ остигача ётқизилган ялғироқ мармар тошлар ҳам тикламади. Азим дарахтнинг қуриган шохлари баҳор шамолида яланғоч ва совуқ чайқаларди, хоҳос.

Декабр ойининг биринчи ўн беш кунлигида Қатар пойтахти Доҳада XV Осиё ўйинлари бўлиб ўтди. Қиёя олимпиадасида 243 нафар вакилимиз 30 спорт тури бўйича қатнашиб, 11 та олтин, 14 та кумуш, 14 та бронза медали билан умумжамоа ҳисобида 7-поғонадан жой олишди.

ОИЛА ТИНЧЛИГИ —

Ажралиш масаласи ҳозирги даврда жамиятнинг энг муҳим ижтимоий муаммоларидан бири ҳисобланади. Шу сабабли ҳам бу муаммони ўрганишга кенг илмий жамоатчиликнинг эътибори қаратиб келинмоқда. Чунки оилаларнинг бузилишидан жамият ҳам кўп зарар кўради. Ажримлар нотиқ оилалар, тирик етим болалар сонининг ортиши, болалар ва ўсмирлар ўртасида қонунбузарликларнинг кўпайиши каби бир қатор нохуш воқеъликларга сабаб бўлади. Маълумотларга қараганда, болалар уйида тарбияланаётганларнинг 80 фоизи тирик етимлар экан.

Мустақкам оила жамиятадаги барқарорликни ушлаб турадиган етакчи оимиллардан би-

ридир. Жамиятнинг, давлатнинг тараққиёти ҳам, таназзулга юз тутиши ҳам оилалардаги муҳит, иқлимнинг қандайлигига боғлиқ. Оилавий можаролар, қўйди-чикдиларнинг келиб чиқиши сабабларини аниқлаб, ўрганиб, ўз вақтида амалий тавсиялар бериб, маҳалла-қўй, қариндош-уруғлар, фаолларни бу ишга жалб этиш оила мустақкамлигини сақлаб қолишнинг синалган чора-тадбирларидандир.

Ҳадиси Шарифда: “Ўзи рухсат берган ишлар ичида Аллоҳнинг энг ёмон кўрадигани талоқдир”, дейилган. Оилаларнинг айрим ҳолларда қўйди-чикдиларга юз тутаётгани, аввало, эр-хотиннинг оиладаги ўз ўрни, бурчини билмаслиги, ўзаро муомала-муносабатда

одоб-ахлоқ чегарасидан чиққанлиги билан изоҳланади.

Маълумотларни солиштирсак, 2005 йилнинг 9 ойлик ҳисоботида туманимизда ажримлар сони 90 та бўлса, 2006 йилнинг ҳудди шу давригача бўлган кўрсаткич 123 тага етган. Шунга кўра ажримларнинг олдини олиш, ёш оилаларни мустақкамлаш борасида биз — туман ФХДё бўлими ходимлари ҳам изланишлар олиб бормоқдамиз. Жойларда низоли оилаларни аниқлаб, улар билан якка тартибда тарбиявий ишларнинг изчил олиб борилиши яхши натижалар бермоқда.

Кузатишларимизга қараганда, оила бузилиши турли сабабларга кўра юз беради. Шулاردан бири қизларни балоғат ёшига етмасдан узатиш ҳоли-

дир. Табиийки, уларнинг аксарияти рўзгор тутиш, қайно-та-қайнона ва эрга муносабат одоби, бола тарбияси, меҳмон кутишу кийиниш маданиятини ҳали тўлиқ англаб етмаган бўлади. Шу сингари ёш куёвлар ҳам оиладаги бурчларини яхши билмайди. Келин-куёвнинг янги рўзгордаги билимсизлиги-ю эпсизлиги бора-бора оилавий муносабатларни издан чиқариб юборади. Натижада уларнинг ношудликлари туфайли янги оила тикланмасданоқ қулайди. Баъзи ажримлар эса ота-оналарнинг ўз фарзандлари олдидаги бурчларини "икки-уч хисса" қилиб бажаргани оқибатида юз беради. Яъни рўзгорда барча қулайликларга осонгина эришган келин-куёвлар оилага енгил-елпи назар билан қарашади, оқибатда қадр-қиммат йўқолади, арзимаган нарсалардан жанжал чиқаверади, пировардида оила барбод бўлади, болалар етим қолади.

Ажримларни таҳлил қилганимизда шунга гувоҳ бўлдики, бу ҳолатнинг асосий сабабларидан яна бири ёшларнинг ҳам маънавий, ҳам жисмоний жиҳатдан турмушга тайёр эмаслигидир. Ота-оналар кўпинча бунга эътибор бермай, "яхши жой экан", деб шошилишча тўй бошлайдилар. Ёшлар бахтини топса хўп-хўп, акси бўлса-чи? Шундан сўнггина улар маҳаллага, ФҲДЁ бўлимлари ва бошқа ташки-

лотларга чопишади.

Баъзи хонадонларда эса катталарнинг ёш келин-куёв ҳаётига бўлар-бўлмас аралашувлари ва ёшларнинг тақдирини ўзларича ҳал қилиб, уларнинг ҳис-туйғулари билан ҳисоблашмасликлари оила бузилишига сабаб бўлмоқда.

Ажримларнинг асосий илдизларидан яна бири, айрим ёшларнинг гиёҳвандлиги, ичкиликка ружу қўйганлигидир. Шунинг учун ёш келин-куёвларнинг тиббий кўриқдан ўтишига катта аҳамият беряпмиз. Чунки тиббий кўриқдан ўтмаган қиз ёки йигитнинг соғлигидаги нуқсонлар тўйдан сўнг аён бўлиши кўнгилсизликлар, жанжаллар, ҳатто ажримларнинг келиб чиқишига олиб келмоқда.

Бундай нохуш ҳолатларнинг олдини олиш, оилаларни мустаҳкамлаш учун биз тўйдан олдинги бир ой синов муддатига жуда қаттиқ эътибор беряпмиз. Токи, бу даврда келин-куёв тиббий кўриқдан ўтсин, бир-бирини синасин, суриш-тирсин.

Маҳаллалар, хотин-қизлар кўмиталари, соғлиқни сақлаш ходимлари ва бошқа жамоат ташкилотлари билан бирга турли тадбирлар, давра суҳбатлари, учрашувлар ташкил этмоқдамиз. Кўпни кўрган қариялар, ибратли оила вакилларининг ҳаётий тажрибаларини оммалаштиришга ҳаракат қиляпмиз.

Ажримларнинг олдини олиш, мустаҳкам, маънан соғлом оилаларни барпо этиш ҳар биримизнинг жамият олдидаги вазифамизга киради.

Шоҳиста ПҲЛАТОВА,
Ҳамза тумани
ФҲДЁ бўлими бошлиғи

ОҚ-ОЛТИНЛИК Миришкор

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда фермерликка катта эътибор берилиб, ер ўз эгасини топгач, фермерликка янгича муносабат вужудга келди.

Бугунги фермер нафақат чигит экишда нав танлай билиши, балки жаҳон бозорида қандай толанинг харидорғирлигини, бошқача айтганда, бозор конъюктурасини ҳам ўрганиши керак. Демак, фермер тафаккури кенг, замоннинг илғор кишиси бўлиши баробарида тадбиркор, ишбилармон, яхши ишлаб, яхши даромад олишни, ўз навбатида яхши яшашни билмоғи даркор.

Ана шундай ишбилармон

фермерлардан бири "Оқ-олтинлик миришкор" фермер хўжалиги раҳбари Қурбонгул Мамадалиевадир. Уни нафақат Сирдарёнинг Оқ-олтин туманида, балки бутун вилоятда ҳам илғор фермер сифатида яхши билишади. Бу фермер хўжалиги ташкил топганидан буён қарийб етти йилдирки, режа ва мажбуриятларни ортиғи билан бажариб келмоқда.

Узоққа бормайлик, бу йилги ғалла режаси 105 фоизга бажарилгани ҳолда 240 тонна ўрнига 275 тонна пахта давлатга топширилди. Бундан ташқари, хўжаликда чорвачилик ҳам яхши йўлга қўйилган бўлиб, 45

та қорамол парвариш қилинмоқда. 10 дан ортиқ турли русумдаги ерни чопиқ қилишдан пахтани йиғиб олишга керак бўладиган техника-

лар мавжуд. Яқинда "Пахта-банк"дан лизингга 2 та ғалла ўрадиган замонавий комбайн сотиб олинди. Энг қувонарлиси, 40 нафардан ортиқ ерли аҳоли иш билан таъминланди.

Илғор ишчилардан Шерали Мирзаев, Мансур Деҳқонов, Парда Азизов, Шаробиддин Мамадалиевлар экинни қачон суғориш, қачон унга ишлов беришу қачон минерал ўғит солиш сирларини яхши билишади. Шу сабабли ҳар йилги режалар туманда биринчилар қаторида бажарилиб келинмоқда.

Ҳозирги кунгача 81 гектар экин майдониға ғалла экилиб, суғорилиб бўлинди. Қурбонгул опа униб чиққан ғаллазорларга суқланиб боқар экан: "Агар ҳозир минг гектар ерим бўлса ҳам бугунгидек шароитда бемалол эллардим", — дейди ғайрати ичига сиғмай.

Тадбиркорлик сирларини яхши ўзлаштирган Қурбонгул Мамадалиева нон ишлаб чиқариш миницеҳини қуриб, оқ-олтинликларни иссиқ нон билан

таъминлаб келмоқда. Унинг эзгу ниятларидан бири ғаллани қайта ишлайдиган цехлар очиш.

Қурбонгулнинг ўз биолоботорияси бор, келгусида шу лабораторияни кенгайтириб туманга сифатли уруғлар етказиб бериш орзусида.

ҲОТАМ ФЕРМЕР

Оқ-олтин туманидаги илғор хўжаликлардан яна бири Ҳотам Маматов бошчилик қилаётган “Истиклол” фермер хўжалигидир. 123 гектар ерга ғалла, пахта экиб деҳқончилик қилаётган мазкур хўжалик жамоаси бу йил ҳар йилгидан ҳам кўп ҳосил етиштирдилар.

«Иш қуролинг соз бўлса, машаққатинг оз бўлар», деганларидек, хўжаликда фермерларга лозим бўлган ёнилғи мойлаш материаллари, минерал ўғитлар ва ўсимликларни химоя қилиш воситалари билан таъминлаш мақсадида ташкил этилган инфратузилма шахобчалари фаолияти намунали йўлга қўйилган. Фермер меҳнатига яраша моддий манфаатдорлик кўраётгани боис ҳам кечагидан бугун ас-

тойдил меҳнат қилишга ҳаракат қилиб, юқори натижаларга эришмоқда.

Хўжаликда бу йилда режадан ташқари 50 тонна ғалла пуга ҳолда ишчиларга бўлиб берилди. Туманда биринчилардан бўлиб пахта тайёрлаш йиллик режасини ошиғи билан бажарган Ҳотам фермер номини кўпчилик ҳурмат билан тилга олади. У ишнинг кўзини биладиган, етти ўлчаб бир кесадиган уддабурон инсон. Унинг сазй-ҳаракати туфайли 36 гектар ғалла майдонининг ҳар гектарига 5 тоннадан маҳаллий ўғит солиниши натижасида экилган уруғ юз фоиз униб қикди.

Хўжаликда чопик, ғўза қатор ораларига ишлов берадиган тракторлар мав-

жуд бўлиб, шу кунларда Ҳотам фермер лизингга “Белорус 15-23” ҳайдов трактори олиш ҳаракатида.

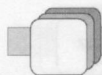
— Деҳқончилик қилишнинг ўз тартиб-қоидалари бор, айниқса, бизнинг шароитда, — дейди биз билан суҳбатда Ҳотам ака. — Аввало, ерни экишга муносиб тайёрлаш лозим. Фақат шудгорлаш билангина иш битмайди. Экин майдонларининг захини қочирмасдан, шўрини ювмасдан туриб муваффақиятга эришиш қийин.

Фермер айтганидек, бу йил ана шундай пухта ҳозирлик кўрилгани учун ҳам хўжалик юқори даромад олди.

Биз Сирдарёдан қайтар эканмиз, вилоятнинг улкан хирмонига муносиб ҳисса қўшаётган илғор фермерлар сони янада кўпаяверсин, деб ният қилдик.

Ўқтамхон ХОЛДОРОВА

Захириддин Муҳаммад Бобур номидаги Андижон Давлат университети профессори, тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими, "Мерос" халқаро илмий-амалий экспедиция хайрия жамғармаси раҳбари Рустамбек Шамсутдиновни Ватан тарихшунослигининг таниқли намоёндаларидан бири, тиниб-тинчимас жонкуяри дейиш мумкин. Рустамбек Шамсутдинов тарихимизнинг долзарб муаммоларига бағишланган 300 дан зиёд илмий

ни, Бирлашган Араб амирликлари, Покистон, Афғонистонда, шунингдек, Ҳиндистон, Миср, Германия, Швейцария, Франция илмий сафарларидан тўплаган маълумотлари асосида Амир Темур, Бобур ва бобурийларнинг жаҳон цивилизацияси ва маданияти ривожига тутган муносиб ўрни ва аҳамиятига молик тадқиқотлар тайёрландики, уларнинг буюк юртдошларимиз маънавий меросини ўрганиш ва ўзлаштириш, тарихий хотирани қайта тиклаш ишидаги хизмати ўринли бўлди.

тимойи уйғонишида, ўзлигини англашида асосий мафкура бўлиб хизмат қилган "Биз киммиз?" деган саволга биринчи бор жиддий жавоб топишга ҳаракат қилган, ҳатто 20-30-йиллар ҳаётига ҳам маълум даража таъсир кўрсатган жадидчилик ҳаракати ва Туркистон тарихининг бу жараён билан муштарак мустабид тузумга қарши халқ қуролли ҳаракати (советлар томонидан "босмачилик" тамғаси босилган миллий озодлик кураши) масалалари ўзининг илмий баҳосини олган. Забар-

ОЛИМ ИБРАТИ

мақолалар, монографик тадқиқотлар, ўқув қўлланма ва илмий-оммабоп рисоалар муаллифи. Уларнинг айримлари жаҳоннинг турли тилларида нашр этилган.

Профессор Рустамбек Шамсутдинов республикамызда биринчилардан бўлиб Ўзбекистон тарихи кафедрасини ташкил этди ва бу кафедранинг бир неча йиллар мобайнида бошқарди. Кафедра қошида Ўзбекистон тарихи ихтисослиги бўйича аспирантура ташкил этишнинг ташаббускори бўлиб чиқди. Унинг раҳбарлиги остида қатор номзодлик диссертациялари муваффақиятли якунланди.

Олим ижодида темурийлар, Бобур ва бобурийлар меросини ўрганиш эътиборли бўлди. Унинг Бобур номи халқаро илмий экспедиция таркибига Эрон, Туркия, Сурия, Иордания, Саудия Арабисто-

1994 йилда туркий дунё тарихчиларининг халқаро конгрессини ўтказиш ташкилий қўмитаси ишидаги олимнинг фаол иштироки ҳамда анжумандаги маърузаси юқори баҳоланди. Эндиликда Р.Шамсутдинов нуфузли халқаро илмий конгресслар ҳамда Шимолий Каролина (АҚШ), Кембриж (Буюк Британия) халқаро биографик институтлари ҳайъати азоси. 1997 йилнинг 7-14 сентябрида Оксфорд халқаро конгрессида қатнашган ва Кембриж биографик Маркази томонидан зафар кучган олим сифатида медал билан тақдирланган. Москва, Бонн, Анкара, Деҳли, Мозори Шариф университетларининг олимлари билан яқиндан илмий алоқа ўрнатган.

Олим иланишларида XIX аср охиридан XX асрнинг 20-30-йилларигача халқимизнинг миллий ва иж-

даст олим профессор Ҳ.Содиқов, П.Равшанов ва Қ.Усмоновлар билан ҳамкорликда "Туркистон чор Россияси мустақлақчилиги даврида" деб номланган Ўзбекистоннинг янги тарихи биринчи жилдини яратишга салмоқли ҳисса қўшди.

Фидойи олим қатагон қурбонлари, "қулоқ"лар тақдири, айниқса, миллий арбоблар ва зиёлиларнинг совет мустақлақчилиги сиёсатида қарши фаолияти ва уларнинг аянчали қисматини ўрганишга алоҳида эътибор қаратди. 2001 йилда нашр этилган икки жилдли китоби ҳам шу мавзуларга бағишланган бўлиб, бири "Истиқлол йўлида шахид кетганлар", иккинчиси "Ўзбекистонда советларнинг қулоқлаштириш сиёсати ва унинг фожияли оқибатлари" дир. Бу борадаги илмий изланишлар қўламини олим ташаббуси билан ташкил этилган "Мерос" хал-

қаро илмий-амалий хайрия жамғармасининг фаолияти ўлароқ янада кенгаймоқда. Жамғарма аъзолари ўтмишда ноҳақ жабранган, қатағон қурбони бўлган кўплаб кишиларнинг номларини тиклаб, ҳақимизга қайтариш ва уларнинг хотирасини абадийлаштириш, айниқса, қатағон таҳликасида улғайган, сургун қилинган ўзбек деҳқонларини номма-ном аниқлаш юзасидан бир қанча тadbирларни амалга оширди.

Жамғарманинг Ўзбекистон вилоятлари, Россия, Украина ва Қозғистонга уюштирган бир неча экспедициялари чоғида Шимолий Кавказ, Украина, Ўрта Осиёнинг ички районларига сургун қилинган қулоқларнинг қисмати, тақдири ҳақида ноёб ҳужжатлар қўлга киритилди. 2001 йил 31 августда пойтахтимизда “Шаҳидлар хотираси” ёдгорлик музейининг ишга туширилиши жараёнида ҳам кўплаб янги материаллар тўпланди. Музейнинг ташкил топишида Рустамбек Шамсутдинов бевосита қатнашди, унинг саъй-ҳаракати билан учта зал ҳужжатли материаллар, экспонатлар билан жиҳозланди.

Олимнинг “қулоқлар” қисматини ўрганиш йўлида сарфлаган бекиёс ибратли меҳнати қисқа вақт ичида ўз самарасини бера бошлади: 2001 йили “Ўзбекистонда советларнинг қулоқлаштириш сиёсати ва унинг фожиали оқибатлари” асари эълон қилинган бўлса, 2003 йилда “Қишлоқ жоғиаси: жамолаштириш, қулоқлаштириш, сургун (Ўрта Осиё республикалари мисолида)”, 2005 йили ҳаммуаллификадаги “Шимолий Кавказ сургунлидаги юртдошлар қисмати” каби монография тадқиқотлари чоп этилди.

Ўзбек “қулоқ”лари ва фарзандларининг Иккинчи жаҳон урушидаги иштироки масалалари доирасида эришилган илмий натижалар ўзбек тарихшунослиги учун муҳим янгиллик бўлди. Тадқиқотларда Ук-

раина сургунлидаги ўзбек “қулоқ”ларидан урушда иштирок этиб ҳалок бўлган ёки бедарак йўқолган ватандошларимизнинг номлари келтирилган ва улар дафн қилинган жой ҳақида маълумот берилган.

Олим ўз

тадқиқотларида вилоятлар давлат архивлари, Ўзбекистон Республикаси Марказий Давлат архиви, Ўзбекистон Республикаси Президенти девони архиви ҳужжатлари билан кифояланиб қолмай, айни вақтда, Москва, Киев шаҳарлари, Одесса, Херсон, Николаев вилоятлари архивларида сақланаётган ҳужжатлардан ҳам кенг миқёсда фойдаланган. Шунингдек, изланишларининг манбалар базасида Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги архиви, Миллий хавфсизлик хизмати архиви материаллари ҳам муҳим ўрин олган.

Тадқиқий ишларни мазмун жиҳатдан бойитишда ўша мудҳиш “қулоқлаштириш” фожиаларини бошдан кечирган, ўз кўзи билан кўриб, жабрини тортган кишиларнинг матбуотда эълон қилинган эсдаликлари ҳамда муаллиф томонидан ёзиб олинган хотираларнинг ҳам роли катта. Бундай далилий ҳужжатларни бошқа манбаларда учратмаймиз.

“Тарихнинг ҳасратли саҳифалари” нашри ҳам олим тарихшунослик мактабининг навбатдаги самараси бўлиб, XX аср Ўзбекистон тарихининг долзарб муаммоларига ойдинлик киритади. Китобдан ўрин олган мақолалар ана шу тарихий воқеаларнинг илмий талқинига бағишланган.

Шу кунларда профессор Рус-

тамбек Шамсутдинов раҳбарлигида тайёрланиб, таниқли олима Д.Алимова таҳрири остида нашр қилинган “Трагедия среднеазиатского кишлака: коллективизация, раскулачивание, ссылка. 1929-1955 гг. Документы и материалы” номли уч жилдлик китоб ўзбек тарихшунослиги манба захираларини бойитишга асосли хизмат қилади. Тўпламда Ўрта Осиё республикаларида амалга оширилган қулоқлаштириш ва унинг фожиали оқибатларига оид ноёб ҳужжат ва катта ҳажмдаги материаллар илмий истеъмолга киритилган. Уларда Сибир, Украина, Шимолий Кавказ, Шимолий Қозғистон ва Ўрта Осиёнинг чўл-дашт минтақаларига сургун қилинган ватандошлар тақдири акс этган.

Профессор Рустамбек Шамсутдинов том маънода Мустиқиллик олимидир. У Истиқлол берган имкониятлардан унумли фойдаланиб, Мустиқиллик тарихига доир илмий йўналишни яратишда фаол иштирок этмоқда. Олим ибрати Ватанга, миллатга хизмат қилишнинг намунаси.

Эргаш ЮСУПОВ,

Андижон Давлат университети доценти, тарих фанлари номзоди

Данг орқали ичкарига

Шу сўзлардан Шамол Хайида
Деразмта уфр зорларин.
Мечини шамолларин олдиди
Барбаси йўқ бу шамолларини
Ушбашини ширинлик анида

Ўлим ҳақида шоирлар, ай-
ниқса, шоирлар кўб ва
хўб ёзганлар. Ҳазрат На-
войи: “Тузмағай эрди қазо жисми
равонимни кош”, — дейди. Ўтган
асрнинг ҳассос лирик шоири
Чўлпон: “Хаёл. Хаёл. Ёлғиз хаёл
ғўзалдир”, — деган. Ва ўша жис-
ман йўқолиб, хаёл, туш ила яша-
мак мавзуини давом эттираркан
Рауф Парфи ёзади:

*Абдий ҳикмат бирга қолмаган,
Ўлсам чирқирайди севизил танда,
Энг янгилик юлдузиди узиди олмаган.*

Хаётининг сўнгги йилларида
битган шеърларидан бирини Рауф
Парфи куйидаги мисралар билан
ақунлаган:

*Шеъринг ибтидо, шеъринг охири,
Ўзтирибсан ўлмас шеърингиз қалиби,
Шеърингиз оқиси Ўзтирибсан ахири.*

Александр Блок шоирлар
ҳақидаги шеърда бу қавмининг
бошқача бир дунё одамлари экан-
лигини таъкидлаган эди. Гарчанд
шоир эл қатори ҳасратга кўмилиб
яшаса-да унинг кўзлари тубида бир
парча булут яширин. Ана ўша

таърифга қиёсан Рауф Парфи:
“Сен — шоир, қорлайсан осмон
хурларин, Ойнинг сочларини суй-
иб тарайсан”, — деган.

Бу янглиг таърифлар ўйлаб то-
пилмаган, балки, жиддий сўз ша-
қида шоир руҳиятининг туб-туб-
ларидан сизиб чиққан. Бинобарин,
шоир шахсияти ўрганишга, тадқиқ
этишга аризулик шахсият ҳисоб-
ланади.

Ҳақли равишда савол туғила-
ди: хўш, нега шоирлар ўлим мав-
зуида эҳтирос ила ёзадилар? Бу
реал воқеликдан зериккиш, толиқ-
киш ёхуд ҳаёт шаклидан қониқмаслик
маҳсулими? Шоирлар қанақа маъ-
муллага ҳаётни орзулашади? Нима
учун улар мудом нолинадилар?
Ўлим ҳақида шеър битиш пировар-
дида нимани билдиради ўзи?

Наздимизда, шоира Ҳосият
Рустамова бир қатор шеърларида
ўша оғрикли саволларга жавоб ах-
тариб кўраётгандай:

*Шу ҳаёт дунёни —
О, нақардор эҳсон.
Ана қандай салки тасаввур ўйлаб,
Дунёниқизми ташлаб тасаввурдан сўяб.*

Табиики, ҳар бир шоир ўз ус-
тида ишлаш жараёнида бошқалар-
дан ўрганади, китоб ўқийди, таъ-
сирланиш асносида янгичароқ
усуллар кашф этади. Барибир, асл
шоир бўлса, унинг индивидуал
шахсиятини инкор қилмаслик ло-
зим. Яъни одам шоир бўлиб, қис-
ман шаклланиб — шоирона ички
нигоҳга, ички дарवेशлигу саркаш-
ликка эга шамойилда туғиларкан,
албатта, илҳом париси — ғайри-
табiiй оламлар элчиси — қулоқ-
ларига шивирлаб туради. Инчунун,
Иосиф Бродский ёзадики: “Улуғ
Баратинский ўзининг илҳом пари-
си ҳақида гапирганида, унинг “юз
ифодаси умумий бўлмаган”, деб
таърифлаган эди. Индивидуал мав-
жудликнинг маъноси ана шунақа,
умумий бўлмаган ифодага кириш-
дан иборат бўлса керак, чунки
шундай ноумумийликка биз ирсий
жихатдан тайёрланганмиз”.

Бродский ана ўша тушунти-
ришларидан кейин қалати хулоса-
лар ясайди. “Эҳтимол, дунёни қут-
қариб қолиш имкони энди йўқдир,
лекин айрим одамни ҳар доим қут-
қариш мумкин, — деб ёзади у. —

Одамнинг эстетик ҳисси шиддат билан ривожланади, чунки у ўзининг кимлиги-ю нимани истаётганини тўлиқ англаб етмай туриб, ўзига нима ёқапти-ю нима ёшига тегаетганини ички туйғу билан сезади. Қайтараман: антропологик маънода одамнинг эстетиклиги ахлоқийликдан олдинда туради”.

Биз реал воқеликка кўникиб қоларканмиз, тасаввуримизнинг битта чеккасида милтиллаб уйғонаётган бошқа дунё борасидаги белгиларни тан олмасликка интиламиз. Аммо барибир, Бродский урғулаганидек, эстетиклик, рухиятни бошқачароқ воситалар кўмагида қондириш истаги ҳар нарсадан ғолиб чиқаверади. Бу ҳол эса ўз навбатида шахс сийратига зиддиятларга туртки беради.

Хосият Рустамованинг ўлим мавзусидаги мухтасаргина, ғалати шеъри ана ўша зиддиятларни ўзида ифодалаган:

Ў.А.М.

Резинга саник?

Ўйлабди тибна?

Сезилмайсан дўстга, яқини, жа.

Айт-чи, аслоқ шу,ли жабобинг —

Сени шунча мактабгил,ки?

Биз тенги авлоднинг сўяги асосан сиёсат билан адабиёт, шу жумладан, шеърят, албатта, зўрлаб, мажбурлаб “никоҳдан ўтказилган” совет замонида қотган. Шу боисдан-да шоир шахсиятига қанчалар таъсир кўрсатилганини биламиз. Ана ўша ҳолатни шахсият ичидаги эстетик дунёни маҳв этиш дея таърифласак, мақсадга мувофиқ бўлар. Ва табиийки, мазкур давр инерцияси хали узок вақтларгача давом этажак.

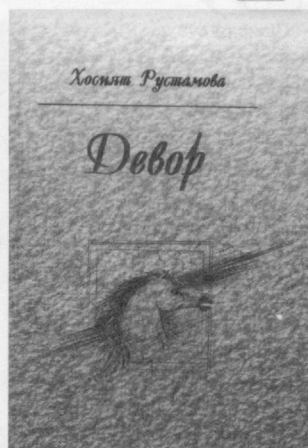
Хосият Рустамова дунёнинг энг илгор символистлари — Александр Блок, Анна Ахматова, Марина Цветаеванинг издоши сифатида адабиётимиз тарихида янги саҳифа очаркан, ўша машъум даврга ўз муносабатини билдиради ҳам. Зотан, Цветаева бир шеърида ўз

китобларини дўконларда чанг босиб ётганидан зорланган эди. Бродский таърифича: “...жиноятлар ичида энг оғири муаллифни таъкиб этиш, цензура чекловлари, китобни ўтга ташлаш эмас. Булардан оғирроқ жиноятлар борки, у китобни менсимаслик, уларни ўқимасликдир. Бу жиноят учун одам ўз ҳаёти билан товон тўлайди. Агар уни миллат содир этса, у ўз тарихи билан тўлов беради”.

Алалхусус, эстетик оламдан айро тушиш нафақат одамнинг ўзига, балки бутун бир миллатга улкан зиён етказар экан. Аждодларимиз бекорга эртақ, афсона, маросимлар баҳонасида тўкилган термаларга — мухтасар шаклда айтганда, фольклор намуналарига иштиёқ ила қарамаганлар, авлодларга етказишга уринмаганлар. Барча саъй-ҳаракатлар замирида эстетик дунё устуворлиги ётади. Худди шу жиҳатдан эътибор қилсак, Х.Рустамова каламига мансуб қундалиқдан лавҳалар шаклидаги бадиалар диққатга молик. Бу усул билан шоира маърифий жабҳада фаоллик кўрсатади. Яъни одамларни шеърни севишга, шоир шахсиятига меҳр-муҳаббат кўзи ила қарашга, кўпроқ китоб ўқишга ундайди.

Кейинги вақтларда Хосиятнинг кетма-кет учта сиймоқдор китоби босмадан чиқди. Бу унинг сермахсуллигидан, ўз устида тинмай ишлаётганидан, изланаётганидан дарак беради. Аммо хали шеър-шунослар Рустамова эстетик оламини кашф этганларича йўқ. Негаки, бизда символистлар дунёқараши, асарларининг тили, айниқса, шоирларнинг бетакрор поэтик тили умуман тадқиқ қилинмаган. Блок, Ахматова, Цветаева ёхуд француз символистлари Рембо, Пол Верлен... Чўлпону Ойбек меҳр қўйган Эмил Верхарн китоблари ўзбекчага эҳтиёжimizга яраша ўғирилмагани ҳам сўзимизга далилдир.

Модомики шундай экан, шеър-

шунослар олдида шоир салоҳиятини усулга боғлаб тадқиқ этиш вазифаси қўндаланг туради. Шундай шоирлар бўладик, ўзларича тамомила янгича усул кашф этмайдилар. Аввалги андозаларга мослаб ёзادилар. Бинобарин, уларнинг дунёқарашлари алоҳида, бўлакча дунёқараш эмас. Бирон индивидуал тамойил кўрмайсиз. Пировардида ўша тоифага мансуб шоирлар реал воқелик таърифига кўпроқ бериладиларки, бунақанги ёндошув асл санъатгамас, балки публицистикага яқинроқ бўлади. Тўғрироғи, шеърин публицистика...

Шеър — санъатнинг ўта ноэтик, хийла мураккаб тури. Чин маънодаги шоир санъаткор сифатида ўзининг поэтик тилида сўзламоғи керак. Агарда Сиз шоирнинг поэтик тилини тушунасиз — шу “микротил”ни ўрганиб олган бўласиз, унинг гапини, имо-ишораларини, сезимларини, хис-туйғуларини, ички зиддиятларини тушунасиз. Бинобарин, шоирнинг асл кифёсини кўрасиз. Шоирнинг ёзган шеъри ўзига ўхшаса, демаски, у ҳеч кимни алдамаяпти. Гоҳида шоир сувратини кўрмасдан туриб ҳам шеърини ўқиб, кифёсини қарийб қўз олдида келтириш мумкин бўлади.

Шоирни сўз устаси сифатида тан олишнинг ўзигина кифоя қилмайди. Уни ўзга оламнинг одами сифатида қабул қилмоқ лозим. Шоирлар, айниқса, символист шоирлар бошқа ўлчамдаги борлик тўғрисида кўп ёзишади. Жисман йўқолиб, ўзгача дунёга ўтиб кетишни орзулашади. Шунинг учун ҳам символистлар эстетик тамоийиллари моддиончилиikka ружу қўйилган собик шўро даврида каттик қораланган. Муайян тузумдан норозилик сифатида тушунилган. Аслида эса бу янглиғ талпинишлар реал ҳаёт шаклига исён эди. Навоий ҳазратлари таъкидлаганидай, шоирлик — исён. Гоҳида шоир баъзи нарсаларни уйлаган чоғида дўзахга тушиб, дўзахнида ёндириб юбориш қудратига эга бўлади. Инчунун, шоирлар — ўзича қонуншунос. Уларнинг қонуншунослиги бу дунё мезонларига тўғри келмаслиги ҳам мумкин. Жисмоний тана — чин маънодаги унинг танасимас. У айнаи вақтда бир жойда, айнаи вақтда ҳамма жойда. Хосият ёзганидек:

*Менга қизик эмас шухрат, пир, шайх,
Ўзимни бу жаҳонга раво қўймасман.
Қўйсимини пишсонга сўганимни дилан —
Мен сенинг сўриқига нафасланмасман.*

Х.Рустамованинг жуда кўп шеърларида МЕН тушунчаси бўртиб кўринади. Аслида бу у қадар янгиликлар сирасига кирмайди. Аммо шуниси қизиқки, шоиранинг лирик қахрамони муайян бир маконда муқим турмайди. Лирик қахрамон тун оғушида ёки тун шаклида; булут, ёмғирлар билан бирга; вақт шаклида, биз билган макондан ташқарида, мудом ҳайрлашишга шай кайфиятда ва ҳоказо. Бунақа ҳолатлар ўқувчини Сўз бўёқлари воситида чизилган картиналарни қўришга шайлантиради. Шоира афсунгар мисоли ҳолатдан-ҳолатга кўчаверади:

*Мен осмонга чиқаман аста,
Хелмб турар унинг нафаси.
Қар не бўлса қолди нафта,
Нилла бўлса — қолар халмаси.*

Ва кўкқисдан лирик қахрамон ўзгача дунёда пайдо бўлиш истагига чулғонади:

*Билман, қандай кутиб олар тас,
Қандай бўлар ўзгалар вақти.
О, солғиш турарми, бирек —
Ўзга дунёларини дафлати.*

Яна бирдан башоратга човланилади:

*Ўшанда ҳам қўнда ой турар,
Юлдуз турар қўз-қўзлаб ўзим.
Ўшанда ҳам буғунай наби
Мени алдай бошлайди қўзим.*

Маълумки, экзистенциалистлар “ўлим” тушунчасига каттик ёпишиб олишди. Бу ўлимпарастлик — ўлимни ўйлаб лаззатланиш туйғуси эмасди, балки улар ўлим кечинмаси рўпарасида инсонни билиш мумкинлиги роясини илгари суриш учун шундай қилишган. Ва ҳеч шубҳа йўқки, “абсурд” истилоҳини бевосита ўлим билан боғлаганлар. Шу тарика реал воқеликдаги абсурдлар силсиласидан ҳақиқат ахтарганлар. Ана ўша сабабдан ҳам экзистенциалистлар изланишлари тана ҳаракати йла муштараклик касб этиб қолди. Аксарий ҳолларда биз бу алповдаги манзараларни совуқ деб биламиз. Символистлар эса аксинча: рухоний олам ичида яшаб абсурд “чўққи”ларини назардан соқит қилишган. Пировардида реал ҳаёт ҳамда нореал ҳаёт оралиғида ўзига хос тарзда кўприқ қурганлар.

Хосият Рустамованинг кўпгина шеърларидан рус символистларининг нафаслари уфуриб туради. Буни шунчаки тақлид ўрнида кўрмаслик лозим. Шоира хорижий

юртлар назмидан, хусусан, Европа шеърятидан усул ўрганади, образ яратиш йўриғини ўрганади. Лекин шеър руҳи ўзиники. Сатрлар замирида миллий колорит балқийди. Зотан, унинг ўзи ҳам бировлар муқаллиди бўлишликка қарши:

*Нахотки!..
Қилинқадир чапни қўйсидан,
Қирами қилинқан бўлса қўшарма.
Балки ўзимники эмасдир бу ям,
Қолар порганимга
Қолар уқимб.
Балки шунданмикин —
Бу рақсиз олам,
Менга қўсганим оғлайди қўлимб.*

Шоир образ яратаркан гоҳида — ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки — кашфиётлар яратади. Хосиятнинг баъзи байтлари мутлақо янгилик шаклида жаранглайди. Чунончи:

*Дунёни алдашга чиқатир тун,
Қўнгузники қол-қара нуҳаси бўлиб.*

ёки:

*Шулнинг ҳазин титроқларидан,
Сана узган чинди, о, дехс, —*

қаби янғроқ топилмалар поэтик тил кўркини янаям очади. Ўқувчи нигоҳини ўзига қаратади. Завқлантиради. Шавққа тўлдирлади.

Ақсарият символистлар қаби Рустамова ижодида бўртиб кўзга ташланадиган воқеабандлик усулида Ранг етакчилик қилади. Бунда шоира ҳикоянависликдан ўзини тийиб туради, балки ҳолатлар чизгиси кўмағида ўқувчини ноаён синоватлар дунёсига бошлайди:

*Ўйра даразадан қузафар қилиб,
Шифоини орғига берибди ҳолам.
Шалол абваллидан озгина тикди —
Дарахтар ўзидан тонди бошпана.*

Ўзимдан ётсириб кўйиб, нақадим ҳеч,
Ўзимни қолдириб, етдим туш соғи.
Тиланмай туғридан му доғрига, шу пел
Кўйлагим ичига қорам тиласи.

Маълумки, билишнинг учта тури эътироф этилган. Булар: Ваҳий орқали — пайғамбарона билиш. Аналитик билиш. Ҳиссий билиш. Ҳиссий билиш, асосан, шоирларга хосдир. Ҳиссий билиш интуицияга таянади. Бинобарин, чин шоир сезгилари бошқаларга нисбатан кучлироқ “ишлайди”. Буни туш ҳодисасига қиёсламоқ мумкин: туш ясаган образлар руҳни тебратади: ҳаяжонланасиз, кўркасиз, ваҳимага тушасиз, лаззатланасиз, қаттиқ роҳатланасиз. Маэкур сезгилар манбаи тилда ҳам бор. Тил нафақат муомала, балки ёндош оламларни аңлатиш воситаси ҳамдир.

Мана, назмнинг зарурилиги, фойдаси. Одам поэтик тилнинг ўзидан жодуланиши, сеҳрланиши мумкин. Бинобарин, шеърнинг сўзларини тушунтирса бўлади, аммо шеър руҳини тушунтириш ақлга сиймайдиган ҳодиса.

Шунга кўра, шоир шахсияти — тилсимот. Борар жойи — билгисиз. Хосият ёздадики:

*Қаранг, мен ўзимни кўтарадими биланг,
Қаранг, мен уялган аламларга.*

Тўғри, бугунги кунда, шошқин асрда одамларнинг ҳаёт моҳиятини обдон ўйлашга фурсатлари йўқ. Шундай бўлса-да, битиклар умрини яшайверади, умум кайфиятига билинар-билинамас таъсир ўтказаверади.

**Баҳром
РЎЗИМУҲАММАД**

БУЮКЛАР БОЙЛИК ҲАКИДА

Бойлик одамзотнинг асосий мақсади бўлиб қолмаслиги лозим.

Фрэнсис БЭКОН

Бойлик денгиз(нинг шўр) сувига ўхшайди уни қанча ичсанг ҳам қониқмайсан.

Артур ШОПЕНГАУЭР

Камбағал ўз деразасидаги атиргулдан боғи бөр бойваччага нисбатан кўпроқ завқланади.

Пьер БУАСТ

Йиғишинг, тортиб олишинг, эғалик қилишинг, ўғирлашинг мумкин, бироқ бир кун келиб буларнинг ҳаммасини қолдиришга тўғри келади.

МАРЦИАЛ

Ҳужралар ёнида қурилган қаср хавфсиз бўла олмайди.

Бенжамин ДИЗРАЭЛИ

Сиз бойлар уйидаги ялтироқ ҳаёт ва тиллоларни кўра биласиз, лекин уларга етишмайдиган нарсаларни кўра олмайсиз.

Августин АВГУСТИН

Бойлик орттиришдан асосий мақсад, кўп пул йиғиш эмас, балки турмушни яхшилаш учун пул топиш бўлиши лозим.

Генри ФОРД

Бойларда керагидан ортиқ нарсалар бўлиши мумкин, аммо тўқлик бўлмайди.

Пьер БУАСТ

Ўзида йўқ нарсадан сиқилмасдан, ўзида бор нарсадан завқ оладиган кишилар ақли кишилардир.

ДЕМОКРИТ

МАНЗУРА тўплади

СОҲИБҚИРОН ДАВРИДА СОЛИҚ СИЁСАТИ

Солиқ барча замон ва даврларда мамлакат сиёсатининг устувор вазифаси бўлиб, унинг адолат тамойиллари асосида юритилиши давлатнинг ривожланишига, аҳоли ўртасида нуфузи ошишига замин яратган. Солиқ сиёсати нотўғри ташкил этилган давлатда парокандалик юзага келиб, фуқаролар норозилиги авжга чиққан.

Бобокалонимиз Амир Темур буюк империя тузар экан, доимо солиқ сиёсатини тўғри, ҳаққоний юритишга ҳаракат қилган. Соҳибқирон мамлакатда тартиб ўрнатиш, уни юксалтириш, ободончилик ишларини амалга ошириш, ҳавфсизликни таъминлаш мақсадида раиятдан мол-хирож олишни йўлга қўйишда солиқ тўловчининг имкониятидан келиб чиқиб, мол-хирож олган. Буюк жаҳонгир бутун мамлакатда солиқ сиёсатини тўғри йўлга қўя олган.

Амир Темур ҳар бир ўлкага уч вазир тайинлаган. Булардан бири бевосита солиқ сиёсатини юргизган. Солиқ олиш билан шуғулланувчи вазирнинг асосий вазифаси аҳолининг ҳосил ва даромадларини ҳисобга олиш, улардан олинadиган солиқларнинг ундирилишини кузатишдан иборат бўлган ва улар бу ҳақда доимо Амир Темурга ҳисоб бериб бортанлар.

Соҳибқирон даврида мол-хирож ҳосил пишиб этиллагина олинган. Агар фуқаро солиқни ўзи етказиб берса,

унинг ерига солиқ солувчи боришига йўл қўйилмаган. Борди-ю, солиқчи мол-хирож ундириш учун солиқ тўловчининг хузурига келса, у фақатгина яхши сўз билангина иш юритиши қонунда белгилаб қўйилган. Ҳар қандай вазиятда ҳам солиқ тўловчини калтаклаш, уриш-сўкиш, банди этиб, занжирлаш мумкин бўлмаган.

Соҳибқирон даврида хирож экиндан олинган ҳосилга ва ернинг унумдорлигига қараб белгиланган. Хусусан, сугориладиган ердан олинган ҳосил учга бўлиниб, икки ҳиссаси раиятга, бир ҳиссаси салтанат хазинасига ўтказилган.

Амир Темур даврида солиқ тўлашнинг бир қатор усул ва йўналишлари бўлган. Раият қайси усул ва йўналишда солиқ тўлашни афзал билса, шу усул ёки йўналиш қўлланилган.

Соҳибқирон замонасида қалъа фойдасига бериладиган тортиқ деб номланган солиқ тури ҳам мавжуд бўлиб, бу жуда кам миқдорни ташкил

этган. Жон солиғи, касб-хунардан ҳамда ўғлоқ ва сувлоқдан олинadиган солиқ, миробона, хонашумар (уй боши солиғи), аваризот (фавқулодда солиқ) солиқларини тўлашда қадимдан келган тартиб-қоидага амал қилинган, бунга аҳоли рози бўлмаса, Темур таъбири билан айтганда “бори бўлганича”, яъни солиқ тўловчи қанча миқдорда солиқ тўлашга рози бўлса, шунча миқдорда солиқ олинган.

Бундан бошқа ҳеч қанақа солиқ турлари бўлмаган ва жорий этилмаган.

Соҳибқирон ҳазратлари бирор мамлакатни фатҳ этгач, мамлакат аҳолисининг янаш ва меҳнат қилиш шароитини яхшилашга алоҳида эътибор берган. У бошқа фотиҳларга ўхшаб, босиб олинган давлат аҳолисини талашга, хонавайрон қилишга ҳеч қачон йўл қўймаган. Босиб олинган мамлакат фуқароларидан солиқ олиш агар ерлик аҳоли азалдан бериб келган хирож миқдorigа рози бўлса, шу миқдорда, рози бўлмаса

тузукка мувофиқ амалга оширилган.

Амир Темурнинг амрига мувофиқ бирор бир киши саҳрони ўзлашгирса, ер ости сувларини тортиб чиқариш учун иншоот (кориз) қурса, бог-роғлар барпо қилса ёки хароб бўлиб ётган ерларни ўзлашгирса, биринчи йили у ҳеч қандай солиққа тортилмаган. Иккинчи йили улар ўз розилиги билан ихтиёрий равишда хоҳлаган миқдорда солиқ тўлаган. Учинчи йили эса улардан амалдаги қоидаларга тўлиқ риоя қилган ҳолда солиқ олинган.

Амир Темур ҳукмронлик қилган вақтларда хароб бўлиб ётган эгасиз ерлар давлат даромадлари ва ерлари билан шугулланувчи олий мансабдорлардан иборат ҳайъат томонидан обод қилинган. Агар бундай ерларнинг эгаси бўлсаю, уни ўзлаштиришга қурби етмаса, унга турли асбоблар ва керакли нарсалар ҳадя қилинган, токи у ташландиқ ерини обод қилиб олсин.

Буюк жаҳонгир Амир Темур даврида жорий қилинган адолатли солиқ сиёсати ўзини оқлади. Салтанат хазинаси бойиди, раият ҳаёти фаровонлашди, мамлакатнинг муҳофаа салоҳияти ортди. Солиқ миқдорининг кўпчилигдан азият чекувчилар кескин камайдди, фуқаролар эмин-эркин мол-хирож бериш имкониятига эга бўлилар.

Амир Темур солиқ солиш ва ундиришда адолатпарварлик ва аниқлик тамойилларини яратди десак, хато қилмаймиз. Шунингдек, соҳибқирон даврида мол-хирож йиғишда аҳолига қулайлик яратиш ва солиқ миқдорини

муттасил равишда камайтириб бориш тамойилларига қаттиқ риоя қилинган. Яна шуниси ҳам борки, соҳибқиронга қадар солиқ йиғувчилар солиқ тўловчилардан ундирилган маблағ ҳисобига кун кечиришарди. Амир Темур уларнинг халқ устига юк бўлиб яшашларига йўл қўймаслик мақсадида солиқ йиғувчилар учун хазина ҳисобидан маош тайинлаган.

Амир Темур замонасида туташ минтақаларда йирик божхоналар барпо этилган. Божхоналарнинг вазифаси мамлакатга кириб келаётган ёки олиб чиқиб кетилаётган маҳсулотлардан бож олишдангина иборат бўлиб қолмай, балки мамлакатга келувчи ва кетувчиларнинг хавфсизлигини таъминлашдан иборат бўлган. Бунинг учун бевосита божхоналар билан ҳамкорликда ишловчи хавфсизликни таъминловчи махсус қисмлар ташкил этилган.

Мамлакатимиз мустақилликка эришганидан сўнг янги мустақил давлатлар орасида биринчилардан бўлиб иқтисодиётни йирик миқёсда ислоҳ қилиш, солиқ сиёсатида тубдан ўзгартиришлар киритиш ва жамиятни янгилаш йўлига қалам қўйди. Тез орада миллий солиқ тизими барпо этилиб, солиқ қонунчилигининг яхлит тизими ишлаб чиқилди ва амалиётга киритилди. Солиқ қонунчилиги демократик тамойиллар асосида, энг муҳими, худди Амир Темур давригадигдек солиқ тўловчиларнинг имкониятидан келиб чиққан ҳолда жорий этилди. Мамлакатда Давлат солиқ қўмитаси тuzилди. Солиқ тизимини адолатли,

Фотима ПРИМОВА,

Тошкент Давлат техника университети "Фалсафа" кафедраси мудири

ўқимишли ва малакали кадрлар билан таъминлаш ҳам ҳукуматимиз эътиборидан четда қолгани йўқ. Ҳозирги кунда солиқ ва солиққа тортиш ихтисоси бўйича 10 та олий ўқув юртида мутахассислар тайёрланмоқда. Шунингдек, жойларда солиқ коллежлари, солиқ ва божхона академиялари очилди.

Хуллас, бугун Ўзбекистонда олиб борилаётган солиқ сиёсати тўғри ва адолатли йўлдан кетмоқдаки, буни ҳатто ривожланган мамлакатлар ҳам тан олишмоқда, кези келганда бизда жорий этилган солиқ тизимининг айрим жиҳатларини ўз қонунарига киритмоқда. Бу, албатта, бежиз эмас. Чунки барча қонунлар, жумладан, солиққа оид қонунлар ҳам тарихимиз, қадриятларимиз, анъана ва миллий қарашларимиз замирида вужудга келган.

Умидлар илитсин дунёни

**Пеонс Бриедис — патнш шеърнатиининг ўрта
авлодига мансуб машҳур шоир. У патнш афсоналарига
янгича ёндошади. Инсон ва табнатни ўзаро
муштаракликда тасвирлайди.**

**Ушбу туркум шоирнинг "После Иванова дня" (1986)
номли китобидан олиннб, ўзбекчага ўғрилди.**

ШУНЧАКИ НОВАМАН

Эман дарахтининг
новбогранг новдасиман шунчаки.
Мен келажак сари
бетўхтов йўнадаётган нигохман.

Ўй, деразаман,
юдуз барк урган дераза.
Қушман мен,
қошнотни қаноти ила ўлчаётган қуш.

Эки бир уйман,
бодалар соғиниб эслаётган уй.
Мен қўлман,
байроқ дастасини ушлаб турган қўлман.

АГАР ЖАЙДАРИ ОЛМА БЎЛСАНГ

Жил-жил
юмоққина қор
туннинг руҳини
сидамокда оҳистагина.

Қўринмас мароң
борликда
буралиб
айданнб турибди.

Олис оғриқ, садоси
туш аро ёдга бот
тушмоқда қикс:

„Мабодо жайдари олма бўлсанг
менга эгил сир-сир тунда“.

Ҳиллами қисқичбақа сингари
панжасига бермон
портлаётган — Ой,

Устингдан эса буқадар подаси
тун бўйи едалати дупурлаб
сўлоқ сари ўтиб кетишиди.

ХАЙКАЛ

Зарғалдоқнинг қумуш ранг кўз ёши
ва ерга сочидаётган юдуз шувласини
омухта қилиб
Ой юзасига ҳайкал ўрнатдим.
Унда судлаётган бутёқ ҳамда дарахтлар
йўл халтаси устидаги каби
райшан қўринар.
Ҳайкал ичида Вақт битими
тўрғай хонишидан сўз олиб ёзди.

Унинг пойида ётган гуллар
шамолнинг ҳеч судмайдиған гуллари.

Тўхтасанг-чи, эй,
тўғотар сари оғийдаётган одам,
сен-да тўхта ўқинглар ахир
бу нима ўзи?

ЧАРЧОҚ

Асти сўрманг шундай чарчадим-ки
тоғолча шохчасини сидкитиб тинчимиз
эсаятган шамолдан-да қаттиқ чарчадим.

Узулзор ва сулузорга нурини тўкиб
тун бўйи порлашни ҳеч тўхтатмаган
ой ҳам бундоқ чарчмас ҳатто.

Одатда оналар шундай чарчади
ёнингга келару сени танчимас
қотган нигохини узатар фақат.

БИЗДА БАРЧАСИ БОР

Бизда барчаси бор дарахт қўланкаси
қўл тиксанг қўлинени муздалаган сув.
Шошиб ерга қўнишга шайланаётган
тутун оқими ва қушлар парвози.

Сен юдузни шундоқ ўзмоқчи бўлдинг
ҳамирдан қил суеургандек жузаям осон.
Тўрт деворни уй деб ўйлайвер
умидлар илитсин дунёни.

Биласанми далага бошоқ кўжартириш ёзилган,
манеуга қўзилар бизнинг бўсамиз.

Қоядан суеуриб олинглар мени
қўзларимни қамаштирмакда ўтқир нур.

Қаёлаб олинглар мени тоғдан
шобқин қўлоқларим қар қилди.

Менга тегманг
ва руҳсат беринг
дарёда тўқин бўлай,
ёқин бўлай оловда,
ҳавода нафас бўлай.
Юрагим сиздан рози
ва сизга интилар умидвор.
Ташаккур.

Рус тилидан
Даврон РАЖАБ
таржимаси

ШАРҚ

табобати

ЮРАГИНГИЗНИ АСРАНГ

Юракни даволаш қиш ойларида тавсия қилинади. Эрта саҳарда анор, тушда пиёзли овқат, ётиш олдида асал ейилса, қон кўз ёшидек тиниқ бўлади, бу юрак фаолияти учун жуда зарур.

Юрак фаолиятини яхшилаш учун зира солинган овқат, анор, ёнғоқ, шолғом димламаси, мўмие, кунжут ёғи, тут меваси истеъмол қилиш керак бўлади.

Бугдой келаги қўшиб тайёрланган нон, суюқ бўтқа, атала ейиш керак, бу юрак хуружига қарши фойда қилади.

Анжирни сутда қайнатиб ейиш ҳам фойдали.

Юрак бетоқатланганда шолғом шўрва тановул қилган маъқул.

Ҳар маҳалда заъфарон солинган чой ичиб туриш керак.

Лимон ҳам юрак ўйноғи, бош айланишига фойда қилади.

МИЯГА ФОЙДА ҚИЛУВЧИ МАЛҲАМЛАР

Мияни тазалаш учун қарам шираси бурунга юборилади.

Пиёз сувини бурунга юбориб ҳам мияни тазалаш мумкин.

Мурчни узум билан истеъмол қилиш миядаги ва меъдадаги ортика суюқликларни ҳайдаб чиқаради.

Сут, айниқса она сүти мияни озиқлантиради. Энг яхши сут она сүти ҳисобланади.

Райхон миядаги тикилмаларни очади.

Ўрмон ёнғоғи (фундук), қалампир, ёнғоқ, истеъмол қилиш ҳам мия фаолияти учун фойдали.

Кўк чой азалдан мия фаолиятини яхшилашда самарли омил ҳисобланади. Айниқса, кўк чой асал билан ичилганда кўп фойда беради. Ялпиз ўсимлигидан ҳам чой дамлаб ичиб туриш лозим.

ЖИГАР ОҒРИГИНИНГ ДАВОСИ

Жигар оғригини асосан баҳорда даволаган маъқул, сабаби мувозанат маркази баҳорда ўнг томонга қараб юради.

Жигарга фойда қилувчи неъматлар:

Олма инсон организмга барча зарур нарсаларни етказиб беради. Ҳар куни 2 та олма ейишнинг ўзи кифоя қилади. Айниқса, у кечаси ейилса, қандни қувлайди, холестеринни мўътадил сақлайди, жигар ҳолатини яхшилайди.

Қовоқ суви жигар учун ниҳоятда фойдали. У сариқ касаллигидан сақлайди. Юрак ва буйракка фойда қилади.

Қуруқ ўрик сийдик ҳайдовчи бўлганлиги сабабли жигар фаолиятини яхшилайди.

Бодринг сувига сабзи, лавлагини сувини аралаштириб ичилса, жигарни даволайди.

Агар ичиш имконияти бўлса, ҳар куни 1 чой қошиқ кунжут ёғи ичиш фойдалидир.

Долчин истеъмол қилиш ҳам жигар фаолиятини яхшилайди.

Қора анжир мевасидан 10 қисм, сано ўсимлиги баргидан 10 қисм, қалампирмунчоқдан 2 қисм аралаштириб, 1 чой қошиқдан 3 маҳал овқатдан олдин ейилади.

Тوشбақанинг қуритилган жигари анор суви билан ичилади.

Тузсиз қайнатилган бақлажон, қовоқ ҳам жигарни даволашда яхши фойда беради.

Баҳринисо ТЎХТАСИН қизи
тайёрлади

Бугунги суҳбатдошимиз — ёш хонанда, 'Нихол' мукофоти совриндори Абдували Ражабов.

МУХЛИСЛАРИМ — БАХТИМ

— Инсоннинг ким бўлиб етишиши аксарият болалик чоғлари, ўша давр орзулари билан боғлиқ бўлади. Демокчиманки, сизнинг санъатга ошнолигингиз болалигингиздан бошланганми?

— Болалигимда жуда шўх бўлганман. Маҳалламиз болалари билан гуруҳ тузган эдик. Эртадан-кечгача «тингир-тингир» қилиб чарчамасдик. Биримизда челақ, биримизда супурги, биримизда тахта... Булар бизга мусиқа асбоби вазифасини бажарарди.

Охунжон Мадалиев ва Дониёр Тошмуҳамедовларнинг қўшиқларини маза қилиб тинглардим, қўлдан келганча ижро этардим. Тоҳир Содиқов қўшиқларининг ишқибози бўлганман. Атрофимдагиларнинг рағбати ҳам менга катта куч берарди.

— Бугун ёш санъаткорлар орасида ўзингизга яраша ўрнингиз, мухлисларингиз бор. Таниқлисиз. Санъаткорликни орзу қилиб юрган даврларингизда машҳур бўлиш ҳақида ҳам ўйлаганмисиз?

— Санъаткор бўлишни кўнглига туккан одам, албатта, машҳур бўлишни ҳам истайди. Болалигимда менинг ҳам мухлисларим бўлишни, уларнинг даврасида қўшиқлар куйлашни, олқишлар олишни орзу қилардим. Телевизорда байрам ёки конкурсларда тақдирланган санъаткорларни кўриб: «Мен ҳам шундай мукофотлар олармиканман», — деб ўйлардим. Мухлис кўнглига йўл топиш, қўшиқлари билан уларнинг қалбида яшаш хонанданинг энг тоза истиги. Ўзимга яраша тингловчиларим бор, менга шунинг ўзи етади.

— Баъзи инсонлар машҳур бўлган сари атрофдан, одамлардан ажралиб қола бошлайди. Сиз бунинг ўзингизда ҳис қилганмисиз?

— Санъаткор ҳеч кимдан ажралгиси келмайди. Лекин унинг орқасидан гапиради-ганлар кўп. Сиз ҳақда «гап» тарқатиб юрганларни кўрганда баъзан гаплашишга ҳам беэҳтиёж қолар экансиз. Ташқаридан кузатганда бу ҳолат бошқалардан ажралиб қолишдек туюлса керак. Ростини айтсам, нафақат хонанда, балки бошқа соҳа вакиллари ҳам атрофдагилардан ажралиб қолишни истамайди. Мен учун ёлғизликдан фойдаланиш ҳолати йўқ...

— Яхши санъаткор бўлиш учун истеъдоднинг ўзига кифоя қиладими?

— Менимча, йўқ. Ҳар қандай истеъдод ҳам бирор билим даргоҳининг қозонида қайнаши керак. Олдига мақсад қўйган одам илм олиши, қийинчиликларни кўриши керак, деб ўйлайман. Чунки ҳар бир муваффақият тинимсиз изланишларнинг, чекилган заҳматларнинг эвазига берилади.

— Устозларингиз ҳақида ҳам айтиб ўтсангиз.

— Республика эстрада ва цирк колледжига ўқишга келганимдан сўнг Юнус Тураев ва Аваз Ражабовларнинг сабогини олганман. Махсус муаллимим Фарида опа коллежни битириб кетганимча вокалдан дарс берганлар. Дастлабки қўшиқларимни эшитиб кўриб, руҳимни кўтарган ҳам Фарида опа бўлади.

Машинада ҳам, уйда ҳам ҳар куни устоз санъаткорларнинг ижодини кузатиб, қўшиқларини тинглаб бораман. Ва ўзим учун фойдали томонларини кашф этаман. Ҳозирги кунларда устоз Фаррух Зокировнинг қўшиқлари билан биргаман.

— Қўшиқнинг муваффақиятли чиқиб, халқ кўнглидан жой олишида хонанда ва бастакордан ташқари шоирнинг ҳам ўз ўрни бор. Қўшиқларинингизнинг матнидан қониқасизми?

— Шоир шеър ёзади, бастакор куй яратади. Хонанданинг вазифаси — куйлаш. Тайёр ҳолга келтирилган куйга шеър танлаш бугунги куннинг талабига айланиб қолмоқда. Тўғри, китоблардан яхши шеърларни танлаб олиб қўшиқ ёзиш мумкин. Лекин кўпинча сиз истаган руҳни бера олган шеърнинг бўғини куйга мос келмайди. Агар бугун тўғри келса, сиз хоҳлаган руҳни бермайди. Шунинг учун куйни олиб шоирга мурожаат қилишга мажбурмиз.

— Қўшиқларингизни клипларсиз қандай тасаввур қиласиз? Бунга мухлисларингиз қандай қарайди, деб ўйлайсиз?

— Шундай қўшиқлар бўладики, бир эшитишда юракка ўрнашиб қолади. Хаёлингизда қўшиқдаги воқеалар тасвирланади, қаҳрамонларини яратасиз. Шу қўшиқни ҳар гал эшитганингизда ўша ҳолат такрорланади. Орадан озгина вақт ўтиб, қўшиққа ишланган клипни кўриб қолсангиз, сизга ёқмаслиги мумкин. Ёки аксинча, қўшиқни тинглаб дастлаб ёқтирмайсиз, клипни кўргач, эътиборингиз шу қўшиққа қадалади.

Яхши қўшиқ барибир мухлиснинг кўнглидан муносиб жой эгаллайди. Унга билдирилган муносабатга ҳеч қандай клиплар таъсир қилмайди. Фикримча, ҳар бир инсоннинг ўз имконияти даражалари бор. У ўша имкониятдан ташқарига чиқолмайди. Демокчи бўлганим, қўзланган манзилни забт этиш ёки эта олмаслик Аллоҳ берган куч ва имкониятларга боғлиқ.

Башорат ОТАЖОНОВА
суҳбатлашди

Қайдасан, йигирма беш ёшим?!

ТЎҒРИ ТАҚСИМОТ

Бешак бизнинг тўғри тақсимот:
Севиш мендан, севилиш сендан.
Сенинг мулкинг борлиқ-қоинот,
Ҳар хоҳласанг, қувилиш мендан.

Ҳурмат сендай жаннат ҳурига,
Ҳар юмушга хизматкор менман.
Сен тоблангин раҳмат нурига,
Ҳар гавгога гирифтор менман.

Чаман кўрсак, гуллар сеники,
Тоғлар тўсса, кемириш мендан.
Бахтга кўприк йўллар сеники,
Селлар тўсса, симириш мендан.

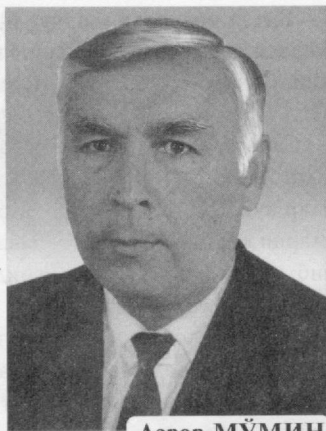
Сўнгги ҳукм чиқариш сендан,
Севгим изҳор этиш мендандир.
Сира кўнглинг бўлмаса менда,
Севгим инкор этиш сендандир.

* * *

Бир вақтда чиқмайди Ой билан Қуёш,
Бирданига келмас севи билан бахт.
Ҳижрон синовига айла сабр-бардош,
Бахтинг Ой-Қуёшдай порлайди албат.

* * *

Бахтлиман кимнингдир кунига яраб,
Бевақт барг узилса чекаман қадар.
Аммо мен ҳам ютсам туришар қараб,
Бийик суянч тоғдан япроққа қадар.

Асрор МҶМИН

ЙИГИРМА БЕШ ЁШИМ

Шукурки, шавқланиб яшадим,
Севганда гуркираб яшнадим.
Ёнимда ёримдан хешгача,
Шод эдим йигирма бешгача.
Тошларга урилди тош бошим,
Қайдасан йигирма беш ёшим?!

Аслида, бу ҳаёт синовдир,
Ширин жон омонат-гаровдир.
Баногоҳ қайрилди қанотим,
Айрилиқ синади саботим.
Ўйласам милтирар кўз ёшим,
Қайдасан йигирма беш ёшим?!

Эҳтимол, юлдузлар сўнади,
Эҳтимол, шаршара тинади.
Ишқ ўти юракда ўчмайди,
Тоғ каби жойидан кўчмайди.
Сўрайман, ботгунча қуёшим,
Қайдасан йигирма беш ёшим?!

Умримни беаган нурли чоқ,
Яшашга берди куч, иштиёқ.
Шу боис чўкмасдан армонга,
Чиқурман юз ёшли довонга.
На чора, бўлмайди сирдошим,
Қайдасан йигирма беш ёшим?!

ТУРНАЛАР

Расул ҲАМЗАТОВдан

Менинг билишимча, қонли жангтоҳдан,
Юртига қайтмаган шаҳид ёвқурлар.
Ҳали юмшоқ ўрин топпай тупроқдан,
Оппоқ турналарга айланган улар.

Зеро, улар узоқ йиллардан буён,
Учишар ва бизга беришар овоз.
Шу боис самога термилган замон,
Кўз узмай оҳиста сўзлаймиз дилроз.

Бугун ҳам туманлар сийрак тарафда,
Шом чоғи уларни кузатдим бир оз.
Қачондир ер узра юргандай сафда,
Турналар галаси этарди парвоз.

Учиб борар экан ўз манзилига,
Кимларнидир йўқлар, таниш товушлар.
Ахир, жуда ўхшар авар тилига,
Турналар таратган ўтинч, нолишлар.

Улар кўкда учар, учар гирён-зор,
Ўтган ажодларим, дўстларим, ёрим.
Кўряпман, қаторда битта бўшлиқ бор,
Ўша бўшлиқ менинг боражак жойим.

Қазо ҳақдир! Мен ҳам яшаб асримни,
Турналар сафида парвоз этаман.
Ва ерда қолган сиз — азизларимни,
Самодан номма-ном йўқлаб ўтаман.

СЕВГИ САДОСИ

Роберт РОЖДЕСТВЕНСКИЙдан

Мажнунтол бош эгиб етказар розинг,
Юлдузлар йўғрилар шууримизга.
Минглаб қақиримидан келар овозинг,
Биз — садо,
Биз — садо,
Биз сўнмас садомиз бир-биримизга!

Йироқда бўлсанг ҳам яқинсан дилга,
Ахир, тўсиқ йўқ қалб шивиримизга.
Яна бизни соғинч чорлади йўлга,
Биз — хаёл,
Биз — хаёл,
Биз учқур хаёлмиз бир-биримизга!

Дунёнинг четида ўт ёқар қирон,
Ажал таҳдид солар гул умримизга.
Азизим, биз учун бошланмас ҳижрон,
Биз — ёдгор,
Биз — ёдгор,
Биз боқий ёдгормиз бир-биримизга!

БАХТ

Қайсин ҚУЛИЕВдан

Мен учун бахт шу —
Сен билан яшайпман битта заминда.
О, қандай соз!
Биз сув ичамиз битта булоқдан,
Қадамлар ташлаймиз битта йўлақдан.
Нитоҳимиз тушар шу осмон, шу юлдузга,
шу дарахт, шу кўкатта.
Бирга кирамиз ўчоғида ўт бор уйга,
Сўзлашамиз бир тилда,
Қор, ёмғир ёғишини кўрамиз бирга,
О, қандай соз!
Энди тушундим:
Сенинг исмингни такрорлаш
ҳузур бераркан менга!

КИРМИЗИ ЧОЙНАК

Давраларнинг бирида хизматдаги йигит ноз-неъматлар билан безатилган дастурхонга қирмизи чойнакда чой ва ювилган пиёлаларни қўйиб кетди. Чойни пиёлага қўйиб, уни кўп йиллар халқ таълими тизимида ишлаган, нафақада бўлса-да, ҳали ҳам маърифат ва мурувват ишларидан узоқлашмаган оқсоқол домла Шукуровга узатдим. Домла чойнак-пиёлаларга разм солиб ўтириб, гап бошладилар: «Урушдан кейинги йиллар эди. Хонадонимизда чегаланган бир қирмизи чойнак бўларди. Отам раҳматли кексайган чоғларида шу чойнакда чой ичишни жуда хуш кўрардилар. Бир куни дастурхонга бошқа чойнак келтирилди. Отам дарров қирмизи чойнакни сўрадилар. Дарз кетган жойидан сув сизиб, яроқсиз бўлиб қолганини айтишди. Отамнинг руҳлари тушиб кетганини сездим.

Ўша йиллари шаҳарда, техникумда ўқирдим. Ётоқхонамизнинг рўпараси – кўчанинг нариги тарафида бозор бўларди. Ҳар куни дарсга боришда ҳам, қайтишда ҳам бозорга кириб ўтадиган бўлдим. Негаки, отамга қирмизи чойнак олиб бориб беришни кўнглимга тугиб қўйгандим. Аксига олиб, сотувга чойнакнинг қирмизиси тушмас эди. Бора-бора бозорга бориб, савдогарларнинг чойнак олиб келишини кутадиган, сотувга келтирилган чойнакларни бир-бир кўриб, кейин машғулота кетадиган бўлдим.

Орадан яна икки ҳафта ўтди. Бир куни ётоқхонадан чиқиб, бозорга ўтаётсам сотувчи олиб келаётган чой-

наклар орасида бир дона қирмизи чойнак кўриб қолдим. Мен ҳам сотувчи билан бақамти юриб, изма-из бозорга кирдим. У ўзига ажратилган ўринга жойлашиб олгач, олиб келган молларини растага тера бошладди. Аммо шу пайт узун пўстин, тулки телпак кийган қозоқ киши келиб, ўша – мен танлаб келаётган чойнакни ушлади. Мен ха-

зинадан ажралгандек гангиб қолдим.

— Бу ноёб ранг чойнак, ҳам жуда пишиқ ишланган. Нархи қиммат, — деди мол эгаси.

Харидор шошила бошлади:

— Жийирма бес берем!

— Йў-ў-қ, — деди сотувчи беписандлик билан, — энди ярим баҳосига келдингиз.

— Ўттиз! — деди харидор.

Бироқ сотувчи: „Нархиға етмадингиз“, — дея норозилик билдирди. Харидор бир оз ўйлаиб туриб, истар-истамас чойнакни жойига қўйди. Шу захоти чойнакни маҳкам ушлаб олдим.

— Ўша охирги айтганига беринг, — дедим шошганимча. Сотувчи бош чайқади.

— Айтинг, қанча берай?

— Ўттиз беш сўм.

Чойнакни тутган ҳолда пулини санаб бердим. Унга монанд бир жуфт пиёла ҳам олдим, қирмизи гардиш, ичида гули бор эди...

Қирмизи чойнакни кўрган отамнинг юзига табассум югурди.

— Топилибди-ку! — деб қўйдилар. Кейин дуо қилдилар: „Ушлаганинг олтин бўлсин, болам!“

Отам саксондан ошиб оламдан ўтгач, табарруқ деб биз фарзандларига улардан қолган буюмлар

улашилди. Умрзоқ акам билан мен — икки киши қирмизи чойнакка даъвогар чиқдик. Акам оиланинг каттаси бўлгани учун ҳам энг кадрли буюми менга тегиши керак, дерди. Мен эса чойнакка кетган меҳнатимни писанда қилардим. Узоқ талашувдан сўнг, чойнак акамга тегди.

Йиллар ўз ҳукмини ўтказди: акам узоқ умр кўриб, 98 ёшларида боқий дунёга рихлат қилдилар. Яқинда табарруқлари тақсимланди. Энди ўйлаб қарасам, ўша пайт қўлга кирита олмаган чойнакка эга бўлиш ҳуқуқидан яна йироқлашибман. Одатга кўра энг яхши мерос катта ўғилга тегадиган бўлса, мен ишлаган вазифада ишлаётган домла Абдуғаф-форга, агар отасига хизмати сингган фарзанд оладиган бўлса, Абдурасулга тегади. Чунки у кейинги беш йил давомида кўзи ожиз бўлиб қолган отасининг хизмати қилиб, дуоларини олган».

Мен ҳам бу хонадонда — Шукуровлар оиласининг кўп бора меҳмони бўлганман. Бу оиладаги меҳмоннавозлик, одамохунлик сабаб, ташриф буюрувчиларнинг кети узилмасди. Шубҳасизки, келиб-кетувчиларга қирмизи чойнак ўз пиёлалари билан хизмат қиларди. Айниқса, Умрзоқ

ота зиёратига кирганлар унинг ширин суҳбатларидан ҳам баҳраманд бўларди.

Умрзоқ отанинг таъзиясига етиб бора олмадим. Яқинда маҳалла оқсоқоли билан фарзандларидан кўнгил сўраб, отахон яшган уйга кирдик. Уй эгалари пахта теримига чиқиб кетишган экан. Хонадон келини дастурхон ёзиб, чойга унади. Қуръон тиловат қилгач, савобини Умрзоқ ота руҳига бахшида қилиб тураётган эдик, келин қирмизи чойнакда чой келтириб, дастурхонга таклиф қилди. Бу тарихий чойнакдан бир пиёла чой ичиш мақсадида даврага қайтдик.

Дарвоқе, чойнак кимга тегди, демоқчимисиз? Маҳалла қариялари Шукуровлар оиласи билан келишиб, шажара рамзига айланган қирмизи чойнакни раҳматли Умрзоқ отага кеча-ю кундуз хизмат қилган кенжа Абдурасулга беришни маъқул кўришибди. У ҳам мардлик қилибди, ўз фермер хўжалигига «Қирмизи чойнак» номини бериб, чойнакни ўзининг умрини таълим-тарбия, маърифат ишларига сарф қилган нуроний акаси Холмўмин Шукуровга совға қилибди.

**Абдурауф
БАХМАЛИЙ,
Сардоба тумани**

Гавжум кўчаларда барчамиз ҳам кўп бор дуч келади-ган бир ҳолат мавжуд. Булар “годалка”, яъни фолбинлар. Ўтиб борар экансан, улар шундай аврашадики, ортингга қайтиб кафтингни тутгинг, ўзингни қизиқтирган, жудаям мавжум кўринган келажагинг ҳақида борини билиб олгинг келади. Бу ҳақда билиш балки яхшидир, лекин билмаган янада яхши. Негаки, пешонага нима ёзилгани ёлғиз Аллоҳгагина маълум.

Улуғ рус шоири Александр Сергеевич Пушкиннинг ўлими ҳақида яхши биламиз. Манбаларга кўра Пушкин ўз ҳаёти ҳақида қилинган башоратдан яхши хабардор бўлган.

1817-18 йилларда Александр Пушкиннинг келгуси ҳаёти башорат қилиниб, у тез орада машҳур бўлиб кетиши, икки марта сургун қилиниши ва энг муҳими — узоқ умр кўри-

ши мумкинлиги, аммо 37 ёшида баланд бўйли, малла йигитдан, оқ от ва оқ бошдан эҳтиёт бўлиши кераклиги айтилган.

Кейинчалик топилган Пушкин дўстларидан бирининг кундалигида эса қуйидагича ёзилган: “1837 йил, феврал. Пушкин Дантес билан дуэлда ҳалок бўлди... кишининг ишонгиси келмайди. Миш-мишлар тўғри чикди... Башоратни эсладим...”

А.Муравёвнинг шоҳидлигига кўра Пушкин башоратдан хабардорлиги, баланд бўйли, малла йигитдан эҳтиёт бўлиши зарурлигини билишига қарамай, ўзини жуда ғалати тутган. “...шу белгилари учраган захоти у, ўша машъум одам шу эмасмикан, деб ўйлайверган. Пушкин ўз тақдирини тезроқ синаб кўриш учун, ҳатто бундай одамнинг ғашига тегишга ҳам уринган”.

Дарҳақиқат, Пушкин 37 ёшида дуэлда баланд бўйли (1 метру 80 см.) малла йигит — Дантес томонидан ўлдирилади. Қарангки, 20 йил олдинги башорат тўғри чиқади!

Пушкин ҳаёти мисолида-

ги башоратда қадимги Рим нотиғи Цицероннинг: “Башорат кўп ҳолатда руҳий жиҳатдан зарарлидир”, — деган фикри ўз тасдиғини топгандек. Демак, башоратга ишонмаган ва ишонмайдиганлар тўғри қилишар экан. Бироқ ҳамма ҳам башоратчиликка даъво қилавермаса-да, кузатсак, бу қобилият ўзимизда, атрофимиздагиларда кучли ёки кучсиз равишда мавжуд бўлади. Кимнингдир ҳаёлидан ўтган воқеа ҳаётга кўчади, кимгадир тушида аён бўлади. “Кўнглимга келувди”, “Дилимдан ўтиб турганди”, “Оёғим тортмаган эди” каби иқдорларда ўзимиздаги “башоратчилик”нинг оддий кўринишларини кўришимиз мумкин. Лекин буни башоратчилик дейиш ҳам ноўнғай. Бунга оддийгина қилиб “Худо кўнглимга солди”, дея изоҳ берамиз. Тўғриси ҳам шу. Лекин айтишларича, башоратчилар инс-жинслар билан “тиллашишармиш”.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ҳаётингдан, келажагингдан “очадинг” башоратчилардан узоқроқ юрган маъқул. Негаки ҳаммамиз ҳам

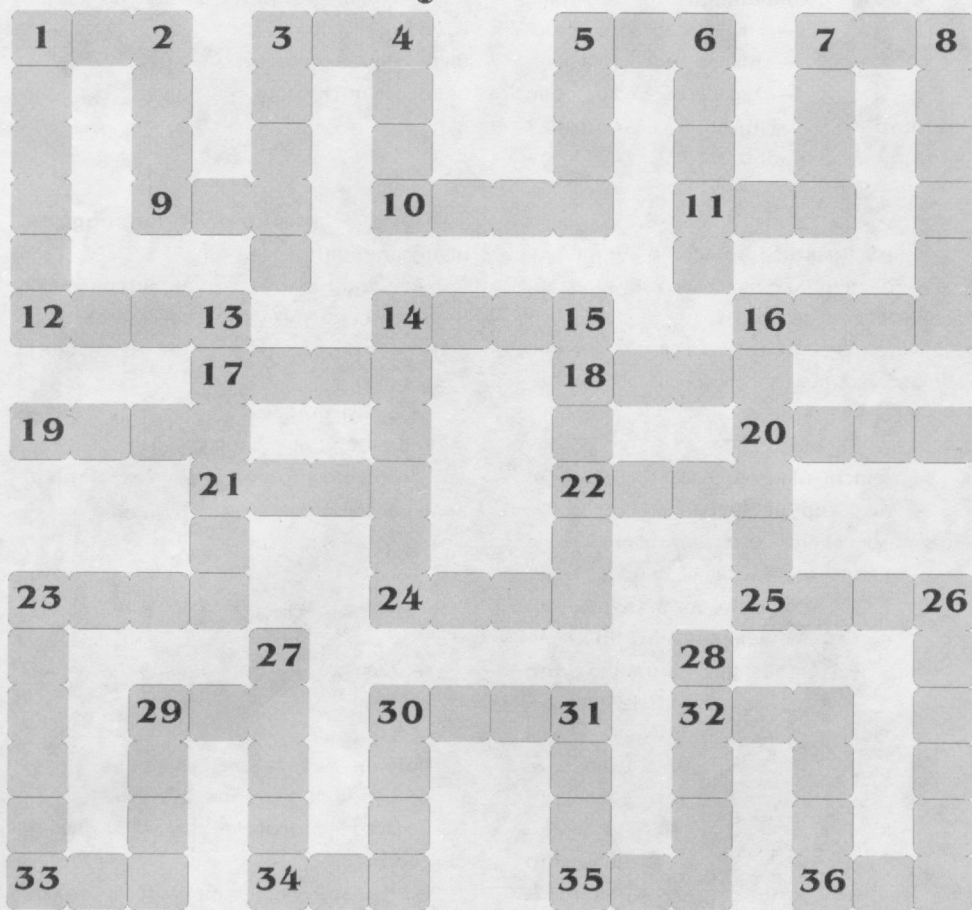

“БАХТИНГИЗДАН ОЧАЙМИ?”

ҳаётдан недир бир мўъжизалар кутамиз. Мўъжизалар эса ҳамиша ҳам тасодифлиги билан гўзалдир.

ЗУМРАД тайёрлади

БОШҚОТИРМА

БЎЙИГА:

1. Тантана. 2. Барно. 3. Дарак гап, ... гап. 4. Пиллапоя. 5. Адолатли. 6. Кийим қисми. 7. Нота. 8. Билим олиш маскани. 13. Димоғдор. 14. ... ва Дилором. 15. Қўтға номи. 16. Учқун. 23. Олам ҳақидаги фан. 26. Бўйруқ. 27. Дентгиз ийртқичи. 28. Ўқдон. 29. Уй-рузгор буюми. 30. Беш фарздан бири. 31. Юқори. 37. Ичимлик тури.

ЭНИГА:

1. Мавжуд. 3. Гапнинг таркиби. 5. Оқ-қора. 7. Исм. 9. Зеб. 10. Иноқ. 11. Кўрсатиш олмоши. 12. ...Лиза. 14. Фарзанд. 16. Нерв. 17. Тоғ гули. 18. Аxbоротларнинг дискда сақланиши. 19. Кичик. 20. Бол. 21. Ифтихор. 22. Судралиб юрувчи. 23. Футбол федерацияси. 24. Дарахт маҳсули. 25. Араб ҳарфи. 29. Озод. 30. Рози. 32. Тутиқуш. 33. Қалъа. 34. Мотам. 35. Мавжуд эмас. 36. Танадаги суюқлик.

ТУЗУВЧИ: Фурқат ҚЎНИШЕВ

Икки талаба сессия
олдиган суҳбатлашиб
қолишибди:

- Нима ўқияпсан?
- Квант механикасини.
- Унда нимага китобни

тескари ушлаб олдинг?

— Нима фарқи бор?..

Иккита дангаса гаплашиб ўтирибди:

— Қанийди ҳафтада икки кун ишлаб,
беш кун дам олсак.

— Қанийди ўша икки кун ҳам шанба,
якшанбага тўғри келса...

Бир маст иккинчисига мактанибди:

— Мен ҳар доим ёнимда таширф
қовошимни олиб юраман. У ерда менинг
манзилим ёзилган. Мабоғо, ичиб
ётиб қолсам, кўрганлар
манзилимни ўқишади-
га, уйимга олиб
бориб қўйишади.

— Ахир,
таширф
қовозини
П а р и ж,
Монмартр
кўчаси 12-
уй деб
ёзилган,
с е н

бўлсанг Тошкентга
яшайсан.

— Нима қипти?
Шундай бўлса ҳам
икки марта Парижга
олиб бориб қўйишди-
ку!

Уста темирчи шоғирдига
тушунтирди:

— Ҳозир оловдан тақани оламан.
Бошимни қимирлатишим билан уни
зарб билан болғада урасан.
Тушундингми?

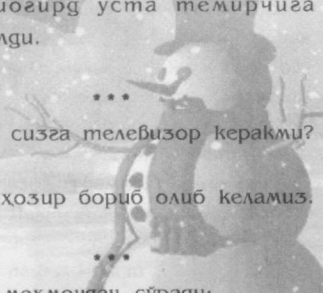
— Тушундим.

Уста тақани оловдан олди ва шу
заҳоти шоғирд уста темирчига
айланди-қолди.

- Алло, сизга телевизор керакми?
- Йўқ.
- Унда ҳозир бориб олиб келамиз.

Мезбон меҳмондан сўради:

- Сизга қўзикорин қўяйми?
- Йўқ. Мен фақат уларни теришни
ёқтираман.
- Майли, унда мен уларни полга
сочиб ташлайман.

ФЕРУЗА тайёрлади

Суннатилла СУЛАЙМОНОВ

Ўзандалик санъатидан намуналар

Te. R. 4605

Xonanda RA'NO O'RAZBOYEVA

Guliston

Indeks: yakka obunachilar uchun — 820
tashkilotlar uchun — 806
Bahosi : kelishilgan narxda.